

Gildeskål kirkested – fyrtårn i Gildeskål

Forprosjektrapport april 2019

Forord

Prosjektgruppa Kigok+ legger her fram sin forprosjektrapport for Gildeskål kirkested- fyrtårn i Gildeskål, etter noen hektiske vintermånedene og mange samtaler og intervju. Vi har lett etter svar på følgende spørsmål:

Kan vi finne fram til og uttrykke det *unike* med Gildeskål kirkested, og forestille oss hva de viktigste grunnene til å besøke stedet skulle være? Kan vi klare å formulere og sammenfatte de elementene som kan gjøre Gildeskål kirkested til et *Fyrtårn* - et *Reason to go*?

Hvorfor skulle reisende folk velge å komme til Gildeskål? Hvem er det som vil komme og hvilke forventninger har de? Hvilke fortellinger om stedet skulle kunne gjøre det interessant, spennende og *nødvendig* å besøke?

Prosjektgruppa har tatt sikte på å beskrive et grunnlag for videre arbeid, og for beslutninger om konkrete tiltak for å gjøre Gildeskål kirkested til drivkraft for utvikling av reiselivet i kommunen og regionen.

Inndyr 07.04.19

Lill Hilde Kaldager

Kyrre Kolvik

Torbjørn Aalborg

Tore Laugsand

Heidi Meland

Innhold

Forord	1
1. Innledning	5
2. Sammendrag og konklusjon.....	6
3. Tidligere arbeid	6
4. Ressursene på Gildeskål kirkested	7
4.1 Bosetting i Salten	7
4.2 Veidekultur og jordbruk	7
4.3 Jernalderhuset på Gildeskål	7
4.4 Navnet <i>Gildeskål</i> - Det gamle bondegildet?.....	8
4.5 Gildeskål gamle kirke	8
4.6 Gildeskål hovedkirke	8
4.7 Gildeskål prestegård.....	9
4.8 Andre kulturminner på Gildeskål kirkested	9
4.9 Kulturlandskapet	9
4.10 Natur og friluftsliv	10
4.11 Reguleringsplan.....	10
5. Ressurser i omgivelsene.....	11
5.1 Kulturminner andre steder i kommunen	11
5.2 Severdigheter knyttet til natur og kultur	11
5.3 Reiselivsbedrifter og potensielle opplevelsesleverandører	11
6. Aktivitet på Gildeskål kirkested.....	12
6.1 Gudstjenester og annen kirkelig aktivitet	12
6.2 Nordlandsmuseet i Gildeskål	12
6.3 Varer og tjenester på prestegården.....	13
6.4 Lokale arrangement	13
7. Lokal kompetanse	13
8. Samarbeidspartnere og interessenter	14
8.1 Sør-Hålogaland bispedømmeråd	14
8.2 Gildeskål kirkelige fellesråd.....	15
8.3 Nordlandsmuseet.....	15
8.4 Opplysningsvesenets Fond.....	15
8.5 Nordland fylkeskommune, kulturminne og reiseliv	15
8.6 Riksantikvaren.....	16
8.7 Tromsø Museum	16
8.8 Nasjonalt senter for pilegrimsarbeid	16

8.9 Destinasjon Salten og Visit Bodø.....	16
8.10 Salten regionråd	17
8.11 Canterbury by og kirke	17
9. Trender i reiselivet	17
10. Erfaringer fra tilsvarende steder.....	18
11. Utviklingsmuligheter	19
11.1 Felles tilrettelegging, resepsjon og markedsføring for reiseliv i Gildeskål.....	21
11.2 Forskning og formidling	21
11.3 Regionsenter for pilegrimsarbeid i Nord-Norge	24
11.4 Gildeskål retreat.....	27
11.5 Senter for levende kulturlandskap.....	28
11.6 Nytt museum.....	29
11.7 Kurs og utdanning	29
11.8 Gildeskål kirkested som bryllups plass.....	30
11.9 Rekonstruksjon av jernalderhus.....	31
11.10 Naturopplevelser på sjøen, i marka og på fjellet	31
12. Arrangement for og med lokalbefolkninga.....	32
13. Infrastruktur for opphold, servering og overnatting	32
13.1 Grunnleggende tiltak.....	33
13.2 Vurdering av bygningsmassen	33
13.3 Nybygg.....	34
14. Informasjonsstrategi.....	34
15. Organisering av hovedprosjektet.....	35
16. Arbeidspakker	36
16.1 AP 1 Prosjektledelse, forretningsmodell og informasjon	36
16.2 AP 2 Servicebygg, veier og parkering	36
16.3 AP 3 Lokale arrangement	37
16.4 AP 4 Bedriftsnettverk	37
16.5 AP 5 Formidling og kurs.....	38
16.6 AP 6 Forskningsprosjekt arkeologi.....	38
16.7 AP 7 Natur og friluftsliv.....	39
16.8 AP 8 Utvikling av eksisterende bygninger	39
16.9 AP 9 Kystled Nord og Pilegrimsenter for Nord-Norge	39
16.10 AP 10 Senter for kulturlandskap.....	40
16.11 AP 11 Gildeskål retreat.....	40
16.12 AP 12 Gildeskåla jernalderhus.....	40

16.13 AP 13	Museum	41
16.14	Sammendrag arbeidspakker.....	41
16.15	Sammendrag økonomi	42
17.	Vedlegg	42
18.	Referanser.....	45

1. Innledning

Prosjektrapporten bygger på invitasjon til anbudskonkurranse fra Gildeskål kommune, datert 22.10.18, på Plan for forprosjektet og på Avtale om konsulentoppdrag, datert 11.12.18. Arbeidet med rapporten er utført i perioden desember 2018 til april 2019. Forprosjektet skal kartlegge muligheter og gi beslutningsgrunnlag for et eventuelt hovedprosjekt. Forprosjektplanen beskriver hvilke ressurser og muligheter som skal kartlegges, hvor prosjektet bør forankres og at samarbeidspartnere i et hovedprosjekt skal identifiseres. Forprosjektet skal videre lage forslag til budsjett og finansieringsplan for et hovedprosjekt, med konkretisering av delprosjekt, og foreslå organisering av et hovedprosjekt.

Prosjektgruppa har gått gjennom tidligere forslag til utvikling av kirkestedet og andre kulturhistoriske ressurser i Gildeskål, og har hatt kontakt med en rekke lokale, regionale og nasjonale interessenter. Vi har uten unntak møtt positiv interesse og engasjement, og de alle fleste deler Gildeskål kommune og prosjektgruppas oppfatning om at det er mulig å utvikle stedet videre til beste for innbyggerne, næringslivet og framtidige besøkende. Prosjektgruppa har lagt til grunn at Gildeskål kirkested ikke bare skal trekke folk til selve kirkestedet, men være et utgangspunkt for flere besøk ellers i kommunen og i regionen.

Oppdraget er med andre ord svært omfattende, og prosjektgruppa har derfor måttet ta stilling til hvor dypt man kan gå inn i hvert enkelt element. Som følge av det er enkelte tiltak utførlig beskrevet, mens andre er omtalt kort. Satsing på pilegrimsreiser og retreat er utførlig beskrevet og kan representere to viktige karakterer ved kirkestedet; den besøkende må komme reisende, og vil kunne oppleve ro og ettertanke.

En overordnet strategi for prosjektgruppa har vært å peke på de tiltakene og løsningene som de fleste av interessentene har pekt på, samt å foreslå en arbeidsmåte i et hovedprosjekt som gjør det mulig å ta fatt i oppgave etter oppgave på en konkret og effektiv måte.

Det er viktig å påpeke at et utviklingsprosjekt på Gildeskål kirkested må gå over mange år og at eventuelle tiltak må komme i tur og orden. Det er likevel viktig å komme i gang så snart beslutning er tatt, for konkret forankring, planlegging, finansiering og etablering tar lang tid. Det betyr at også budsjetter og finansieringsplaner må utvikles etter hvert, og at man må være innstilt på å modifisere og videreutvikle delprosjektene etter hvert som en får erfaringer med økt besøk og nye eller endrede behov.

Prosjektrapporten gir et kort sammendrag av ressurser som er beskrevet i andre dokument. Forslag til tiltak bygger både på disse, på nye kontakter med interessenter og samarbeidspartnere og på prosjektgruppa sine egne innspill.

Styringsgruppe for prosjektet er

Petter Kjærnes, leder
Hilde F Johansen
Walter Pedersen
Heidi Bakke
Jørn Solli

Prosjektgruppa har bestått av

Lill Hilde Kaldager
Kyrre Kolvik
Torbjørg Aalborg
Tore Laugsand
Heidi Meland

Rapporten er redigert og skrevet av Heidi Meland med bidrag fra prosjektgruppa. Prosjektgruppa har hatt mange felles møter og samtaler, og hver for oss møter og intervju med et stort antall institusjoner og interessenter, jf. vedlagte oversikt.

2. Sammendrag og konklusjon

Prosjektgruppa anbefaler at Gildeskål kommune på bakgrunn av denne prosjektrapporten setter i gang et femårig hovedprosjekt fra september 2019 til august 2024. Det anbefales at kommunen og Sjøfossen næringsutvikling sitt arbeid med reiseliv og kultur samles i Fyrtårnprosjektet.

Begrunnelsen er Gildeskål kirkesteds unike kulturhistoriske ressurser og de mulighetene for videre utvikling som er identifisert.

Erfaring fra tilsvarende steder viser at grunnlaget for vellykket destinasjonsutvikling ligger utenfor det tradisjonelle reiselivet. Attraksjoner og opplevelser skapt for andre formål enn reiseliv, ressurser for å utvikle aktiviteter og opplevelser, og tilrettelegging i det offentlige rom er viktig. Bolyst og fellesgoder som er viktig for innbyggerne vil også ha betydning for reiselivet.

Kommunens utgangspunkt må derfor være ei overordna satsing på å utvikle *kulturarven* som grunnlag for bolyst og reiselivsnæring gjennom å innarbeide denne målsettinga i kommunens samfunnsplan.

Kommunen og SNU sine personalressurser knyttet til kultur og reiseliv må inngå i prosjektteamet for hovedprosjektet, sammen med andre kommunale ressurser på de områdene der det trengs. Det er viktig at kommunens øvrige prosjekt, for eksempel knyttet til sentrumsutvikling og bolyst, folkehelse og frivilligsentral, arbeider sammen med et hovedprosjekt knyttet til kirkestedet. Det må gjøres avtale med Nordlandsmuseet, Sør-Hålogaland bispedømme og Gildeskål kirkelige fellesråd om å delta i prosjektteamet. I prosjektet må det etableres nye stillinger for prosjektledelse, bedriftsnettverk og pilegrimsledelse.

Prosjektgruppa tilrår at prosjektet etableres med styringsgruppe med representanter fra Gildeskål kommune, Sjøfossen Næringsutvikling (SNU), Nordlandsmuseet, Opplysningsvesenets fond, Sør-Hålogaland bispedømmeråd, Gildeskål kirkelige fellesråd og lokale reiselivsbedrifter. Politisk forankring er nødvendig.

Prosjektplaner og framdrift i hovedprosjektet må være offentlige, og formidles via internett, på blogg, Gildeskålportalen eller kommunens hjemmesider, og det må tas i bruk ei felles digital flate for kultur og reiseliv i kommunen. Fyrtårnprosjektet får ansvar for felles presentasjon og markedsføring av kultur og reiseliv i Gildeskål.

Hovedprosjektet anbefales organisert i 13 arbeidspakker, som ivaretar prosjektledelse og forretningsutvikling, utvikling av formidling og opplevelser og fysisk tilrettelegging for overnatting, servering og annen infrastruktur.

Investeringer i bygg og anlegg er samlet anslått til omlag 80 MNOK over de første 10 årene. Drift av prosjektet i prosjektperioden ligger på ca. 5,5 MNOK, hvorav 2 MNOK er nye stillinger og resten allokering av eksisterende ressurser på ca. 3,5 MNOK. Drift av nye anlegg er svært vanskelig å anslå, og det samme gjelder inntektene på kirkestedet og i det øvrige reiselivet. Når det gjelder finansiering av investeringer og drift må eierne være forberedt på egeninnsats for å sikre bidrag fra eksterne kilder.

3. Tidligere arbeid

Det er det siste tiåret gjennomført en rekke forprosjekt knyttet til reiseliv i Gildeskål, der flere har direkte relevans for dette oppdraget. I 2011 gjennomførte Gildeskål kirkelige fellesråd et forprosjekt for *Videreutvikling av Gildeskål kirkested*, med en *plan for et hovedprosjekt*. Samme år ble det av kommunen

utarbeidet et forprosjekt for *Elias Blix senter*. I årene etterpå ble det utført en forstudie for *Gildeskål som reisemål* (2013), og et arbeid for *Koordinering av reiselivsaktører og nettverksbygging mellom reiselivsaktører* ble satt i gang i 2014.

I 2011 ble det skrevet en prosjektbeskrivelse om *Utvikling av museumsvirksomheten ved Nordlandsmuseet i Gildeskål*, og Nordlandsmuseet skrev i 2017 ei forprosjektskisse til *Levende kulturlandskap på Gildeskål Kirkested*.

Gildeskål deltok i 2015 og 2016 på prosjekt knyttet til *sykkelturisme i Salten og «Slow travel»*, og i 2016 på prosjektet *Pilegrim i nord* i regi av Hålogaland bispedømmeråd. Kommunen har også gjennomført et *ringvirkningsprosjekt for SALT* i 2016. I 2017 ble det satt i gang arbeid med *Reguleringsplan for Gildeskål kirkested*, som forutsettes sluttført i løpet av 2019.

Når det gjelder den historiske bakgrunnen for Gildeskål kirkested bygger forprosjektet på åpne historiske kilder, og i første rekke på «Grubleseminaret» fra 2013 og artikkelsamlinga «Gildeskål gamle kirke, marmorkirka ved Nordvegen», redigert av Morten Stige og Øystein Ekroll.

Prosjektgruppa har gjort seg kjent med disse notatene og rapportene. Innspill og forslag har vært med i arbeidet, og vårt arbeid bygger videre på kartlegging som allerede er gjort.

4. Ressursene på Gildeskål kirkested

4.1 Bosetting i Salten

Menneskene kom tidlig til Salten, men selv de mest nøysomme fangstfolkene kunne neppe overleve på de smale kyststripene som trolig var isfri under den siste istida. Alt tyder på at Norge ble bosatt etter siste istid, for om lag 10 000 år siden. Spor etter tidlig bosetting finnes i hele landet. Kanskje var det folk her før den siste istida, men isen har utvisket alle spor. De første spor etter mennesker i Salten er fra Tuvlia i Saltstraumen, 80-100 moh. og nesten 10 000 år gamle. Disse menneskene fangstet på fisk, sjøfugl, sel og hval som beitet ved iskanten i det næringsrike vatnet i de mange sundene.

På den tida var Gildeskål kirkested sjøbunn, og denne strandflata ble kanskje ikke tørt land før ca 500 år f.Kr. Jakt, fangst og fiske var næringsgrunnlaget mens iskappa over Skandinavia smeltet og landet sakte hevet seg. Fra yngre steinalder, fra år 2700 f.Kr. fram til 150 e.Kr., er det funnet helleristninger over hele landsdelen, med motiv som rein, elg, båter, hval og fisk. Kanskje var den arktiske bergkunsten utført av den tids religiøse ledere, for å gi fiske- og fangst-lykke?

4.2 Veidekultur og jordbruk

Veidekulturen varte lenger i nord enn ellers i landet, men jordbruket med husdyr og korndyrking fikk stor betydning allerede i yngre steinalder. Jernalderen ble trolig introdusert ved innvandring sørfra, og arkeologiske utgravninger av gravplasser forteller om samfunn med kontakter både sørover, vestover og østover. Arkeologiske funn viser at i denne regionen kom både Inndyr, Arnøyene og Mårnes/Våg/Lekanger til å peke seg ut som relativt store gårder med tilhørende ressurser og makt i ytre områder, mens Kjelling og Kjøpstad hadde sin status knyttet til handel med samene. Gildeskål var ingen storgård i denne sammenhengen, men hadde trolig andre ressurser som gjorde at stedet ble valgt til kirkested. Systematisk oversikt over kulturminner finnes i kulturminnebasen Askeladden hos Riksantikvaren.

4.3 Jernalderhuset på Gildeskål

Da det i 2017 skulle anlegges ny parkeringsplass nord for hovedkirka på Gildeskål ble det avdekket fem stolpehull, som kan tolkes som spor etter jernalderhus. Det ble også funnet en annen struktur som en ikke kan fastslå funksjonen til, samt spor etter senere anlegg. Et prøveuttak er datert til 255-415 e.Kr., og det gjør funnet til den eldste dokumenterte gården i Gildeskål. Funnet er ikke tydelig avgrenset, og verken

orientering eller størrelse kan fastslås. Denne bygninga har altså opphav i romertida, og mye tyder på at storgårder som Mårnes, Arnøyene, Inndyr og Forstranda ble etablert på denne tida. En gård forstår vi som helårsbosetting med permanente bygninger, åkre og skille mellom innmark og utmark. De tidligste gravfunnene er fra tida etter, mens det er spor etter svedjebruk, altså midlertidig bosetting, fra bronsealder eller steinalder i Mevik, Høgsetdalen og Sørarnøy.

4.4 Navnet *Gildeskål* - Det gamle bondegildet?

Med funnet av stolpehull fra eldre jernalder (255-415 e.Kr.) er det vist at Gildeskål hadde fast bosetting allerede i eldre jernalder, altså tidligere enn før antatt, jf. Grubleseminaret i 2013, der det antydes bosetting fra 600 e.Kr. Gildeskål-navnet er trolig ikke så gammelt, men viser sannsynligvis til middelalderens forsamlingshus for sosial-religiøse felleskap for bøndene i et område. De fleste bygdene hadde slike gilder. Noen steder fungerte også kirka som gildeskål. Når både kirke og gildeskål er på samme sted, og ikke knyttet til en storgård eller høvdingsete, tyder det på tradisjoner som samdrikkested og kultsted i førkristen tid. Nye funn av tidlig bebyggelse kan forklare hvorfor både kirke og gildeskål havnet på samme sted.

Gildefellesskapet kan kanskje også gi et bidrag til lokaliseringsspørsmålet. Det er sannsynlig at dette geografisk sentrale Gildeskål i tillegg til en religiøs posisjon hadde en rolle i en komplementær økonomi og handel mellom de omkringliggende storgårdene og utmarksressurser fra Beiarn. Når det på 1000-tallet også bygges kirke her bidrar det til å styrke stedets stilling i et lokalt og regionalt maktspill.

4.5 Gildeskål gamle kirke

Gildeskål gamle kirke er sannsynligvis den eldste steinkirka i Hålogaland. Spørsmålet om hvorfor den første kirka ble bygd her, har fått mange til å undre seg. Lokale navn (Munkøya) og spor av varmekjære planter (hassel) kan tyde på at det før reformasjonen var et samfunn av religiøse folk her i tillegg til presten. Det fins dessverre ikke skriftlige kilder fra denne perioden. På tross av det har Grubleseminaret samlet viktig kunnskap om gammelkirka, både når det gjelder bygningsmaterialer, byggestil og viktige hendelser. I skriftlige kilder er Gildeskål første gang nevnt i Aslak Bolts jordebok fra 1430, og først i 1750 kommer den første skriftlige beskrivelsen av kirka. Det ble trolig reist ei trekirke her allerede på 1000-tallet, og da kristendommen hadde fått sterk nok posisjon til å finansiere ei steinkirke, ble bygging av ei langkirke på om lag 100 m² påbegynt på 1100-tallet. Det er kanskje den eldste steinkirka i Hålogaland. Lokal marmor var byggemateriale. En storbrann i 1710 ødela tårnet og taket, og da ble kirka utvidet med en korsarm mot sør og nytt tårn og takverk. Kirka ble i 1881 tatt ut av bruk og erstattet med den nye trekirka, hovedkirka. Gammelkirka forfalt, men ble restaurert på 1900-tallet og vigslet på nytt i 1962. Interiøret i Gildeskål gamle kirke er et av de best bevarte i Norge fra 1700-tallet. Når det gjelder interiøret før reformasjonen må en anta at både kirkerommet og handlingene der var preget av de lokale forholdene. Sognet lå ved «verdens ende», presten var en del av lokalsamfunnet og samspillet mellom de ulike befolkningsgruppene i området må ha vært viktig for kirkelivet.

Kirkegården er automatisk fredet av riksantikvaren. Den inneholder en rekke verneverdige gravsteiner og har vært brukt i århundrer. Man regner med at det er ca. 10.000 mennesker begravd her. Muren rundt kirkegården er også fredet.

4.6 Gildeskål hovedkirke

Den viktigste begrunnelsen for å bygge ei ny kirke var plassmangel. I 1875 bodde det 2796 mennesker i prestegjeldet. Kirkeloven fra 1851 krevde at en tredel av sognets befolkning skulle få plass i kirkene, og i Gildeskål ville det bety 839 plasser, mot de 275 det var plass til i steinkirka. Mange steder ble middelalderkirkene utvidet. I Gildeskål ble det etter en lokal strid bestemt å bygge ny trekirke både på Gildeskål og på Saura, som sto ferdig i henholdsvis 1881 og 1884. Hovedkirka er i nygotisk stil med altertavle og noe interiør fra den gamle kirka.

4.7 Gildeskål prestegård

Våningshuset på prestegården ble bygd på 1700-tallet i kanten av en gårdshaug som tyder på mange generasjoner og århundres bosetting på Gildeskål. I tillegg til våningshuset var det to stabbur, bårstue, forpakterbolig, stall, grise fjøs, høylåve, kornlåve, steinfjøs, smie og naust. I dag står våningshus, stall, stabbur, forpakterbolig og et fjøs fra 1930-årene på prestegården, mens de andre bygningene er revet. Prestegården ble drevet av presten til 1950-tallet, og siden forpaktet bort til utpå 70-tallet. I lokal målestokk var det en storgård, med husmannsplasser og om lag to tusen mål inn- og utmark. På 1600-tallet var gården blant de seks-sju største i området som nå utgjør Gildeskål kommune, og gården hadde heleie og deleie i mange andre gårder. Mye tyder på at gården var etablert før kirka ble bygd, og kanskje ble presten både prest for kirka og gildet? I alle fall ble det bygd opp et betydelig lokalkirkegods, som skulle fø både prestefamilie og holde kirka i hevd, noe som var prestens ansvar. Gildeskål prestegård er av eieren Opplysningsvesenets fond definert som rekrutteringsbolig for presten i Gildeskål, og er samtidig inne i OVF sin kulturhistoriske portefølje som kulturminne.

4.8 Andre kulturminner på Gildeskål kirkested

Kulturminner før 1537 er automatisk fredet, og forvaltes av Riksantikvaren. På Gildeskål gjelder det Gildeskål gamle kirke og middelaldrekirkegården. Prestegården og stabbur er fredet etter kulturminneloven, og hovedkirka er listeført som særlig verdifullt kirkebygg etter 1850. De andre bygningene; fjøsen, stallen og forpakterboligen er kulturminner som sammen med kulturlandskapet er regulert som spesialområde for kulturvern, og de inngår også i hensynssone for bevaring av kulturmiljø. Det gjelder også gamle veifar, stier, tufter, båtstøer, jekteoppsett, steinkai osv.

Når det gjelder arkeologiske kulturminner har kirkestedet en rekke kjente gravrøyser fra jernalderen, samt en gårdshaug. Like vest for haugen ble det sommeren 2017 gjort funn av stolpehull fra eldre jernalder. Alle funn er registrert i kulturminnebasen Askeladden.

Kulturhistoriske lokaliteter:

Bygninger: Gammelkirka, hovedkirka, prestegården, stabburene, tufter av jernaldergården

Gravplasser: Gravhaugene, kirkegården

Veger og stier: Kirkestien med steinlegginger, gammelveien

Støer og båttoppsett: Steinkaia, gamle støer, jekteoppsettene, Likvika, Gjeblestøa

Annet: Mulige kalksteinsbrudd, Tiendbodhaugen, Trollsteinen, Gildeskålkjelen, Gildeskålmyra, Pængura, Prestskjæran med ærfuglhus

4.9 Kulturlandskapet

Berggrunnen på Gildeskål er del av et belte med kaltspatmarmor som strekker seg langs hele vestsida av Inndyrhalvøya, med glimmerskifer med dolomitt i øst. Løsmassene er gammel havbunn i forsenkninger i berggrunnen, opprinnelig delvis fastmark og myr. De mest veldrenerte områdene er dyrka mark. Hele området bærer preg av kultur, med åkere, slåttemark, overflatedyrka mark, beitemark og uttak av torv og ved til brensel. Landskapstypen er kystslette med by- og jordbrukspreg.

Landskapsvernområdet Øya/Langholmen med plantelivsfredning omfatter den sørvestre delen av utmarka på kirkestedet, mens utmark og fjell øst for fylkesvegen inngår i Åsen – Kjeldalen naturreservat. I og utenfor verneområdene er det registrert viktige og svært viktige naturtyper som i stor grad er knyttet til kulturlandskapet. Det gjelder spesielt rik hagemark og boreal hei med åpen kalkmark som er sjelden i landsdelen. Området har et rikt planteliv, med blant annet kalkkrevende orkideer og andre arter.

Med aktiv gårdsdrift helt fram til 70-tallet, og uten at det har vært press på arealene til sentrumsutvikling som på mange andre prestegårder, har landskapet beholdt sin karakter som jordbruksareal her fram til våre dager. Etter at aktiv gårdsdrift ble lagt ned er området likevel preget av gjengroing, selv om det har

vært gjennomført tiltak med skogrydding, gjerding og beiting en periode. Spesielt de sentrale områdene mellom bygningene og mot sjøen, inkludert bautaer og andre anlegg trenger stell og oppfølging.

4.10 Natur og friluftsliv

Kulturlandskapet på Gildeskål kirkested er et høyt skattet friluftsområde både for lokalbefolkninga og regionen. Hageanlegget, bakkene mot sjøen og svabergene i fjæra og kaia er friluftsområder for å vandre, nyte, hvile, spise, og bade. Kai og flytebrygge gir tilkomst fra sjøen, og skjerming fra Prestskjæran gir smult farvann for småbåter, padling og fiske fra land. Dessuten kan kirkestedet være utgangspunkt eller mål for vandring langs fjæra og opp på fjellet til Sundsvann og Sandnestinden. Gammel beitedrift har etablert mange stier i terreng som er skjerna for tekniske inngrep av alle slag, noe som gjør at en bare kort vei fra kirkestedet kan oppleve urørt natur og «villmark».

4.11 Reguleringsplan

Gildeskål kirkested er omfattet av reguleringsplan fra 1993 og inngår i kommuneplanens arealdel for 2015-2027. Kulturlandskapet rundt kirkestedet er regulert til kulturvernområde. Det er i 2017 satt i gang nytt reguleringsarbeid med formål «Å legge til rette for utvikling av området i samsvar med tradisjon og kulturminner i området, herunder vern og forvaltning av nyere tids kulturminner og kulturlandskap samt Nordlandsmuseets formidling og kirkestedet som turist og pilegrimsmål. Bedring av trafiksikkerheten med ny avkjørsel til kirkestedet fra Fv. 838 er del av hensikten med planen.» Planen var ved årsskiftet 2018/2019 klar til første gangs behandling, noe som ble satt i bero på grunn av utredninger i dette forprosjektet. Det er spesielt oppdraget om å vurdere muligheten for å bygge et rekonstruert jernalderhus som krever avklaring av eventuell tomtegrunn til dette formålet.

Prosjektgruppa har disse innspillene forslaget til reguleringsplan:

- Tomt til jernalderhus. En eventuell rekonstruksjon kan ikke bygges der de gamle stolpehola er avdekket, og det må finnes alternativ tomt med veldrenert grunn, tilstrekkelig areal og dybde nok til å reise stolper til takkonstruksjonen. Nordre del av Munkøya bør vurderes.
- Høgspenlinje fra Munkøya til Stokkbruvika bør legges i kabel.
- Parkering til kirkene og museet bør legges langs fylkesvegen, som allerede er trafikkareal. Spesielt parkeringsplass vest for museumsanlegget vil være visuelt ugunstig, og sammen med den nordlige plassen tar parkering unødig mye verdifullt kulturlandskap.
- Arealet for retreat bør ha plass til 15 enheter.
- Parkering for personale og beboere nord for fjøset vil avskjære kontakten mellom jordbruksarealene og fjøsbygninga, og dermed vanskeliggjøre bruk av fjøset til husdyr i den grad det er ønskelig for å pleie kulturlandskapet og utnytte fjøset og jordbrukseiendommen i et kulturlandskapsprosjekt.
- Reguleringsområdet trenger aktivitetsplass, utearena for konserter, konkurranser/kappleik/tevling og «leikarvoll» for å styrke barn og unges interesse for stedet, eventuelt sammen med badeplass. Aktuell lokalisering kan være mellom Prestekaia og Likvika.
- Det bør settes av areal til universelt utforma fiskeplass, eventuelt mellom Prestekaia og leikeplassen.
- Når den gamle adkomsten fra Fylkesveg 838 blir stengt for biltrafikk bør det legges til rette for at pilgrimer og andre kan vandre inn til kirkestedet på den tradisjonelle vegen fra øst. Denne adkomsten bør også være tilgjengelig for utrykningskjøretøy.
- Planen har regulert et område til småbåthavn, noe prosjektgruppa ikke finner forenlig med formålet med verken reguleringsplanen eller utviklingsprosjektet. Prosjektgruppa foreslår at dette området defineres som gjestehavn uten infrastruktur som veg, vatn, avfallshåndtering etc.

5. Ressurser i omgivelsene

5.1 Kulturminner andre steder i kommunen

De fleste arkeologiske kulturminnene er registrert på det som en antar var de største gårdene i jernalderen, altså Arnøyene, Lekanger-Mårnes, Inndyr, Forstranda, Kjelling og Kjøpstad. På kulturminnesok.no er det registrert 334 ulike kulturminner, med varierende status når det gjelder informasjon og vernestatus. De fleste funn gjelder gravminner og hustuffer og andre spor etter bosetting, samt båtoppsett, støer og enkeltfunn. Det er flere spredte funn av gjenstander fra steinaldertid i kommunen. De eldste daterte funn av gårdsbosetting før Gildeskål er fra folkevandringstida (400-600 e.Kr.), og det er fire funn fra denne tida i Gildeskål. Fra yngre jernalder (600-1030 e.Kr.) øker mengden av funn og gravhauger markant, og i vikingtida (800-1030) er hele kysten bosatt, både på øyene, og fastlandet, også innover fjordene.

De viktigste bygningene som er registrert som kulturminner er kirkestedene på Saura kirkested (1884), Mevik kirkested (1957), Sørfjorden kirkested (1957) og Nordstranda kirkested 1963). Videre er Angellgården på Inndyr og et samisk tun på Kjelling registrert som kulturminner. Angellgården er tidligere lensherre- og amtmannsgård fra 1600-tallet. Hovedbygningen ble fredet i 1975 som eksempel på tidligere tiders byggeskikk, som viser hvordan handelsmenn i Gildeskål levde fra 1600-tallet fram til første halvdel av 1900-tallet. Det ble også drevet gjestgivervirksomhet i gården i lengre tid. Bygningen er oppført i tre perioder og midtpartiet fra 1590-årene er Gildeskåls eldste, kjente, stående våningshus. Bunes på Kjelling er et samisk gårdstun med tre hus fra 1800-tallet.

Det er god grunn til å anta at det er langt flere bygninger og anlegg som har kulturminneverdi, for eksempel bryggene på Krokholmen, Tormodbrygga og enkelte store våningshus. Det gjelder også eldre hus knyttet til gårdsdrift, som sommerfjøs og andre driftsbygninger. Det samme gjelder hus og anlegg knyttet til fiske, fraktefart, fiskemottak, håndverk og småskala industri. Bedehus, sanitetshus/helsehus, husmorstuer og andre foreningsbygg kan også være interessante å ta bedre vare på. I kommunen er det dessuten jordkjellere og naust som burde vært restaurert. Blant de aller viktigste kulturminnene er buene i Fugløyværet og Fleinholmene, der fiskere i tidligere tider bodde og arbeidet for å komme så nær det fiskerike havet som mulig.

5.2 Severdigheter knyttet til natur og kultur

Som andre steder i landsdelen og på kysten kan kommunen by på spektakulær natur, med øyer, fjorder og fjell, midnattssol, nordlys, storm og uvær. Kommunen har de beste forutsetninger for å tilby lett tilgjengelige opplevelser i naturen med både ro og harmoni og dramatik og spenning. Av spesielle naturfenomener kan nevnes Langsanden på Sandhornøy, flygesanden på Nordfugløy, strender i Storvik og på Sørfugløy og ikoniske fjelltopper som blant andre Sandhornet, Memaurtinden, Hagtinden, Høgstjerna og Skjeggen. Grottesystemene i Greft, på Forstranda og på Oppsal er også interessante. Viktige severdigheter knyttet til historie, kultur og arkitektur er Ureddplassen, Den glømda staden med Thaihuset og gammen, Molybdengruvene på Oterstranda, Kystfortet på Nordarnøy, naturhuset på Mårnes og Fordypningsrommet i Fleinvær.

5.3 Reiselivsbedrifter og potensielle opplevelsesleverandører

Reiselivsnæringa i Gildeskål har etterhvert fått et variert tilbud av overnatting, servering og opplevelser, og består av mange små bedrifter og noen litt større.

Arnøy Brygge på Nordarnøy og Heimsjyen på Inndyr er de største, med henholdsvis 74 og 12 senger (sesong 2019) og helårsdrift med kafe/restaurant. Fordypningsrommet på Fleinvær har 10 senger og i hovedsak selvhushold. Det er campingplasser på Hustad, Våg, Skaugvoll og Kjellingstraumen, og utleierom blant annet i Følvika, Mevær, Sørfinnset og på Hustad. På Skaugvoll er det åpen kafé i sommersesongen, og den tidligere Fjordbua er under utvikling til fiskecamp. Krokholmen ved Sørarnøy har gjestehavn og

utleie av hus. Det er båtutleie på enkelte steder. De fleste bygdene har kolonialbutikker, og sammen med bensinstasjonen på Ertenvåg har mange av butikkene kafé i åpningstida.

Organiserte og kommersielle tilbud om aktivitet, opplevelser og kurs er lite utviklet i kommunen. Salmon Center tilbyr visning på sjø og land og presenterer moderne oppdrettsnæring, og Kigok arrangerer ulike rekrutteringstiltak for ungdom knyttet til marine næringer. Et par virksomheter tilbyr yoga og mindfulness. Veganmat i Naturhuset og bakst fra steinovn hos Jerngryta er stedsbaserte tilbud knyttet til presentasjon av hjem og arbeidsplass. Flåttan gård tilbyr kulturell sommerleir for barn.

Mange lag og foreninger tilbyr kurs og arrangement, primært for sine medlemmer. Her er det et potensial for å rette seg mot reiselivet. Det samme gjelder tilvirkning av lokale og autentiske produkt, matvarer, suvenirer, tekstiler og annet.

Innenfor bildende kunst, musikk og dans er det viktige lokale ressurser knyttet til korsang, profesjonelle musikere og komponist, grafiker og dansepedagog som har hatt og fortsatt kan ha roller knyttet til reiselivet.

Gildeskål har kulturhus, skoler, ungdomshus og andre bygninger som egner seg for ulike arrangement, og som i større grad kan være en ressurs for reiselivet. Når det gjelder transport er offentlige kommunikasjoner svakt utbygd. Hurtigbåtanløp på Inndyr er lagt ned. Private transporttjenester på land er dekt av drosjekjøring, mens transport til sjøs er under oppbygging.

Som andre bygder har Gildeskål mange festivaler og «dager» førts og fremst i sommersesongen. Her nevnes fiskefestivaler på Sørarnøy og i Sørfjorden, Midtsommertreff på Inndyr, Langsandfestivalen på Sandhornøy, Klatrefestival på Sørfugløy og Havnedagan i Nordfjorden. Før jul er det flere julemesser og -markeder, og i Gildeskål kulturhus er det turneringer og andre arrangement.

6. Aktivitet på Gildeskål kirkested

6.1 Gudstjenester og annen kirkelig aktivitet

På Gildeskål kirkested er det om lag 25 gudstjenester med rundt 1750 deltakere årlig. Det er i tillegg mellom 15 og 20 gravferder og noen vielser. Deltakelsen kan variere fra 30 til 250 personer. Det har vært fire vielser siste år, og deler av konfirmantopplæringa skjer på kirkestedet. Kirka er også sentral i den årlige Olsokfeiringa på kirkestedet, og legger til rette for noen konserter. Kapasiteten i kirkene er sjelden den begrensende faktoren for besøket, men det er for dårlig parkeringskapasitet til de mest besøkte arrangementene. Dette skaper stor risiko for at utrykningskjøretøy ikke kommer fram, og dermed fare for liv og helse dersom det skulle oppstå brann, ulykker eller akutt sykdom.

6.2 Nordlandsmuseet i Gildeskål

Nordlandsmuseets avdeling i Gildeskål ligger på kirkestedet og disponerer i dag forpakterbolig, stall og fjøs. Den lokale bygdesamlinga er i fjøset, som også huser temaformidlinger. Nordlandsmuseet tilbyr omvisning i Gammelkirka i sommersesongen og ellers på bestilling. Nettbaserte presentasjoner og guider er under utvikling for Nordarnøy kystfort og molybdengruvane på Oterstrand. Nordlandsmuseet tilbyr regelmessig historiske foredrag fra Gildeskål på Inndyr, og kan også formidle interessante foredrag fra andre steder og begivenheter i Salten.

Gildeskål kirkested er kommunens tusenårssted, på bakgrunn av sin unike historie og samlende kraft for kommunen. Museet ble etablert i 1987 og hadde sin første utstilling i 1989. Fram til 2004 ble arbeidet på museet utført på dugnad. Det ble da slått sammen med Salten museum, senere Nordlandsmuseet, og har i dag 1,5 stillinger. Museet har fått ansvaret for kirke- og trosliv i nord og ønsker å knytte dette til presentasjon av Elias Blix. Museet har planer om å investere i nybygg med kafé, kjøkken, toaletter, utstillinger og magasin, ettersom dagens bygg ikke tilfredsstiller kravene til museumssamlinger.

Museet tilbyr omvisning hver dag i sesongen og på bestilling ellers i året, og hadde i 2018 vel 900 registrerte besøkende. Fra juni 2019 starter et mer formalisert samarbeid med Sommerbutikken/Prestegårdsbutikken. Planen er at billettsalget skal foregå fra butikken i prestegården, og at Forpakterboligen stenges for publikum. Museet og Prestegårdsbutikken vil ha åpent sammen hver dag i Nordlandsmuseets åpningstider, medio juni til medio september. Museet skal stå for omvisning og vil tilby to formidlingsprogram, et i Gammelkirka og et knyttet til funnet av jernalderhuset.

6.3 Varer og tjenester på prestegården

Øy & Ørken er butikk og galleri som holder til i Gildeskål prestegård, i den sørlige delen av bygget. Øy & Ørken har også forskjellige arrangement med ujevne mellomrom, og fasiliterer ledergrupper som trenger bistand. Prestegårdsbutikken selger kunsthåndverk, brukskunst og kunst fra nord og sør, som passer prestegårdens profil og skal speile mangfold, skjønnhet og glede. Hovedtyngden er fairtrade-produkter fra Egypt og Chile, men det selges også ikoner fra flere land, julekrybber og kunst. Norske kunstnere er representert med bilder og tekstilkunst. Høysesong er hele sommerhalvåret og førjulstiden, men butikken åpner etter avtale også resten av året. Grupper på opp til ca. 20 personer kan bestille et enkelt, hjemmelaget måltid, få en presentasjon av Øy & Ørken, og omvisning i hele eller deler av prestegården. Mindre møter og konferanser bruker lokaler i prestegården i kombinasjon med annen overnatting og servering.

Sommerbutikken er et samarbeid mellom Øy & Ørken og fire andre lokale virksomheter, valgt ut etter kvalitet, gjensidig supplerende vareutvalg og tydelig Gildeskålprofil. De fire firmaene er FOGG, Jerngryta, Brudanger og Linemor. I 2018 var butikk og kafé åpen i helgene i museets åpningstider, samt før jul. Besøket var godt gjennom hele sesongen. Kafedriften i 2019 er foreløpig uavklart, ettersom prestegården mangler godkjent kjøkken for drift i næring.

6.4 Lokale arrangement

Olsokfeiringa i slutten av juli med 300 - 350 deltakere er det viktigste lokale arrangementet på kirkestedet. Olsokfeiringa har en lang tradisjon på Gildeskål, på 50- og 60-tallet med store stevner, og en periode på 90- og totusentallet med ukelange festivaler med mange konserter, utstillinger og drama både på kirkestedet og andre lokasjoner i Gildeskål. Olsok i Gildeskål hadde denne perioden samarbeid med Nordland musikkfestuke om artister.

I dag blir kirkene leid ut til konserter, og her ser en økende tendens. Det er også interesse for å arrangere husflidsmarked på kirkestedet. Det er aktuelt med konserter på tunet i løpet av sommeren.

7. Lokal kompetanse

Den lokale kompetanse om kulturarven knyttet til kirkestedet er det først og fremst Nordlandsmuseet som besitter, sammen med interesserte enkeltpersoner. Når det gjelder trosliv og kirke er presten, kirkevergen og Gildeskål kirkelige fellestråd våre viktigste kilder til kunnskap og erfaring, mens den lokale kompetansen om reiseliv og utvikling av reisemål i første rekke er i de lokale reiselivsbedriftene. Prosjektgruppa og andre enkeltpersoner har personlige og profesjonelle nettverk både regionalt, nasjonalt og internasjonalt.

Et hovedprosjekt vil dessuten ha bruk for kompetansen i lokalsamfunnet på bygg og anlegg, handverk og landbruk, samt både kunnskap, erfaring og handlekraft blant medlemmene i lokale lag og foreninger. Potensielle gründere, varetilvirkere og opplevelsesprodusenter, huseiere og eiendomsutviklere kan bli viktige bidragsytere i et hovedprosjekt.

Viktige ressurser for prosjektet er også kommunens kulturliv. Selv om kulturlivet i dag ikke er veldig omfattende, har vi kontor og kompetanse på nasjonalt nivå innenfor direksjon og korledelse og

komposisjon og utøvelse, og vi har anerkjent kompetanse innenfor grafisk kunst, samt flere utøvende musikere og dansepedagog.

Veiledere fra kommunen og Sjøfossen næringsutvikling (SNU) innenfor kultur, næring og forvaltning vil også representere viktig lokal kompetanse, mens kommuneledelsen og politikerne må ta eierskap til og ledelsen for prosjektet. I den sammenhengen er det viktig å koble et eventuelt hovedprosjekt til andre satsinger knyttet til bokkvalitet og besøkskvalitet i kommunen, som sentrumsprosjektet, folkehelse, frivilligsentral og eventuelle andre tiltak.

Innbyggerne i Gildeskål har en betydelig arrangementskompetanse og erfaring i på frivillig basis å bygge og reparere hus og andre anlegg, samt drive ulike aksjoner. Selv små lokalsamfunn tar på seg store festivalarrangement, til glede både for de fastboende, fritidsbefolkninga og turister. Denne kompetansen ligger både i lag og foreninger og i prosjektbaserte grupper som legger ned utallige timer med frivillig arbeid.

Dugnadsarbeid og frivillig arbeid har lange tradisjoner i Gildeskål, og er basis for alt lagsarbeid og de fleste kulturarrangement i kommunen. Karakteristisk for denne ressursen er at den ikke uten videre kan flyttes fra et prosjekt eller tiltak til et annet, den er stedbundet og knyttet til bestemte formål. Har du interesse for å kjøre skispør i lysløypa og bruke fritid her, så kan ikke denne tida flyttes til dugnad på kirkegården eller til lefsebaking.

Innbyggerne i Gildeskål har generelt stor kunnskap i å bruke naturen og spesielt det å ferdes på havet, bruke båt, fiskeredskap, årer og motor, samt vurdere sikkerhet i forhold til været.

I utviklingsprosjekt som forutsetter både kommersiell aktivitet og videreføring av frivillig arbeid og dugnadsarbeid er det svært viktig at det blir et tydelig og akseptert skille mellom timerressurser til det ene og det andre, og at de frivillige får det utbyttet av sine timer som de trenger for å holde entusiasmen og motivasjonen ved like.

8. Samarbeidspartnere og interessenter

Gjennomgangen under bygger på direkte kontakt i løpet av vinteren 2018/2019, og gjelder de regionale og nasjonale institusjonene som oppdragsgiver spesielt har bedt om at forprosjektet kontakter. I tillegg har prosjektgruppa hatt kontakt med en rekke enkeltpersoner og institusjoner, jf. vedlagt kontaktliste.

8.1 Sør-Hålogaland bispedømmeråd

Sør-Hålogaland bispedømmeråd (SHBDR) er arbeidsgiver for sognepresten og er formell leietaker av presteboligen hos OVF. I møte med stiftsdirektør og biskop og andre ansatte er forprosjektet presentert, og konsekvensene ved de foreslåtte tiltakene diskutert. SHBDR stiller seg positiv til planene om å øke aktiviteten på Gildeskål, og er innstilt på at deres prosjekt om pilegrimsarbeid blir videreført med Gildeskål som koordinerende aktør. Målet må være godkjenning av Kystled Nord fra Trondenes til Nidaros. Statlig støtte på linje med Kystled sør må sikres gjennom samarbeidet med Nasjonalt pilegrimssenter. For SHBDR vil arbeidet framover handle om å integrere pilegrimsarbeid i det lokale menighetsarbeidet.

Spørsmålet om presten kan ha en rolle som «kulturminneprest» med bolig i prestegården, og med oppgaver knyttet til formidling, retreat og pilegrimsarbeid, ble drøftet i forhold til rekruttering, kapasitet og finansiering. Aktuelle løsninger kan utvikles i et pilotprosjekt med SHBDR. Innspill rundt muligheten for at Gildeskål kan tilby konfirmantleirer, og få status som bispedømmet sitt Olsoksted, ble også drøftet. Forslag om regionale kirkedager og kurssted ble også lansert.

8.2 Gildeskål kirkelige fellesråd

Gildeskål kirkelige fellesråd gjennomførte i 2011 i egen regi et forprosjekt for utvikling av kirkestedet, med mange av de samme elementene som i dette prosjektet. De la også fram ei skisse til hovedprosjekt, med forslag om ei treårig prosjektstilling for gjennomføring av fire viktige tiltak; nytt museumsbygg, retreatsenter, pilegrimsarbeid og planlegging av avkjøring og parkering. Dette prosjektforslaget ble ikke tatt videre i samarbeidet mellom kommunen og menigheten. Fellesrådet stiller seg positiv til at arbeidet blir tatt opp igjen, og tar sikte på å bidra i videre utvikling av prosjektet.

8.3 Nordlandsmuseet

Nordlandsmuseet ønsker å differensiere formidlinga på sine lokalmuseer, for at museumsanlegg med relativt like samlinger og historie likevel skal være interessante og vise et kulturhistorisk mangfold. Det vil også bety høyere kompetanse på de profilerte områdene. I Gildeskål skal formidlinga ha følgende profil:

- Kirkehistorie og trosliv i nord
- Lokalhistorie
- Kulturlandskap og kulturlandskapspleie

Museet ønsker å utvikle et *historarium* for formidling av kulturhistorie, tilsvarende formidling av naturvitenskap i Vitensenter og Newtonrom. I historariat vil de besøkende bli deltakere i formidlinga, med egenaktiviteter som rollespill, tablåer, byggearbeid og annet praktisk arbeid, studier av kirkebøker på nett, quiz osv.

Nordlandsmuseet har tatt initiativ til et forskningsprosjekt som går lenger enn fylkeskommunen sine registreringer når det gjelder kunnskap om den tidligste bosettinga på Gildeskål. Forundersøkelsen viser et stort forskningspotensial, blant annet knyttet til plasseringa av tunet og kirka, årsaken til at akkurat Gildeskål fikk ei steinkirke, kirkestedet som innovasjonssenter for urban, europeisk kultur og Gildeskål som kultsted før kristendommen.

8.4 Opplysningsvesenets Fond

OVF eier Gildeskål prestegård, med våningshus, stabbur og innmark og utmark. OVF har ansvar både for å stille bolig til presten og ivareta prestegårdshistorien. I denne sammenhengen er Gildeskål i en ny gjennomgang blitt med i den kulturhistoriske porteføljen til OVF, som primært ønsker å sikre prestegården både som rekrutteringsbolig og kulturminne. OVF er da åpen for å definere en vertskapsrolle for presten for å ivareta kulturarven, mot kompensasjon i bedre leievilkår og bedre tilrettelegging for bruk av deler av huset for allmennheten. Sekundært vil OVF definere prestegården som kulturminnegård, som da vil være tilgjengelig for vertskap for hele anlegget, resepsjon for museet, butikk, utstillinger og konserter, selskapslokale og annet.

8.5 Nordland fylkeskommune, kulturminne og reiseliv

Både fylkeskommunen og sentrale myndigheter er opptatt av at kommunen lager sin egen kulturminneplan, både for å bli bevisst hva man vil ta vare på, for å sette i stand og presentere kulturminnene, og for at eierne/tiltakshaverne skal få offentlige tilskudd til arbeidet. NFK vil i løpet av våren 2019 ta en gjennomgang av «Fotefar mot Nord», der Gildeskål kirkested som kommunens tusenårssted er representert. NFK vil også behandle en sak om Langtidsplan for pilegrimssatsingen, der Gildeskål har meldt sin interesse for å være regionalt pilegrimssenter. I 2017 gjennomførte fylkeskommunens arkeologer delvis registrering av de avdekkede sporene etter bosetting fra eldre jernalder. Med forbehold om kapasitet når det gjelder lovpålagte registreringer i 2019, vil fylkeskommunen fortsette arbeidet.

Reiselivs- og opplevelsesnæringer er ei viktig satsing for fylkeskommunen. Det omfatter utvikling av fellesgoder, utvikling og etablering av et innovasjonssystem for opplevelsesbasert reiseliv, marked, kommunikasjon og distribusjon, samt utvikling og markedsføring av fylkeskommunens

samferdselsløsninger som reiselivsprodukt. NFK legger vekt på god besøksforvaltning og bærekraftig utvikling i samsvar med lokalbefolkninga sine ønsker og behov. Det presiseres at lokal kompetanse må bygges opp, og fylkeskommunen anbefaler etablering av et lokalt bedriftsnettverk for alle virksomheter som vil engasjere seg i prosjektet. Det blir også anbefalt å knytte seg til regionale og nasjonale nettverk både for å styrke kompetansen og for skape en helstøpt destinasjon. Fra volum til verdi er et stikkord for fylkeskommunen, sammen med tilbud av opplevelser med høy kvalitet. For Gildeskål vil det være spesielt interessant å samarbeide med Saltstraumen museum og Saltstraumen historiske opplevelser, og tilby kompletterende opplevelser som styrker regionen. Samarbeid om fortellernetter kan være et konkret prosjekt.

8.6 Riksantikvaren

Riksantikvaren uttrykker en positiv holdning til utvikling av Gildeskål kirkested, og presiserer sitt ansvar for Gammelkirka og kirkegården. De har gitt sine innspill til forslag til reguleringsplan, og viser for øvrig til Nordland fylkeskommune si kulturminneavdeling som regional forvaltningsmyndighet.

8.7 Tromsø Museum

Tromsø Museum driver innsamling, arkivering, forskning, og formidling innen et bredt fagspekter, også innenfor arkeologi og kulturvitenskap. Forskning på samisk kultur, historie og museologi er satsingsområder. Tromsø museum har lovpålagte oppgaver med fredete kulturminner nord for Rana. Det betyr ansvar for arkeologiske undersøkelser, innsamling av gjenstander som er eldre enn reformasjonen (1537), mynter som er eldre enn 1650 og samiske gjenstander og gjenstander som er funnet under vann som er eldre enn 100 år.

8.8 Nasjonalt senter for pilegrimsarbeid

Nasjonalt pilegrimssenter (NPS) har overordnet ansvar for den offentlig støttede pilegrimsvirksomheten i Norge, både de offentlig godkjente ledene og de regionale pilegrimssentrene. Pilegrimsvirksomheten berører en rekke samfunnsområder, som miljø, næring, kirke og kultur, og dette skal ses i lys av bærekraft, opplevelse, innovasjon og organisering. NPS har utarbeidet en langtidsplan for pilegrimssatsingen med høringsfrist 01.05.19. Der legges det opp til 60 % statlig finansiering av drift av de regionale pilegrimssentrene, men den nordlige leden er ikke med her.

Sør-Hålogaland bispedømme har etablert nær kontakt med Nasjonalt senter for pilegrimsarbeid i Trondheim. Et eventuelt regionalt Gildeskål pilegrimssenter vil videreføre denne kontakten og kan ta ansvar for koordinering av pilegrimsarbeidet i Nord-Norge. I første fase må arbeidet med Kystled Nord fullføres slik at Nasjonalt senter kan godkjenne denne, og statlig finansiering i den nordlige landsdelen må sikres.

8.9 Destinasjon Salten og Visit Bodø

Gildeskål kommune og ni andre Salten-kommuner har gått sammen for å lage et nytt destinasjonsselskap, Destinasjon Salten. Det er Visit Bodø som har oppdraget. Visjonen og målsettingen for oppdraget er at man gjennom samarbeid og nyskaping skal bidra til bærekraftige reiselivsbedrifter og lokalsamfunn. Det skal tilrettelegges for universell utforming av reiselivsprodukter i Nordland, og satsingsområdene er:

- Utvikling av fellesgoder
- Utvikling og etablering av et innovasjonssystem for opplevelsesbasert reiseliv
- Marked, kommunikasjon og distribusjon
- Utvikle og markedsføre fylkeskommunens samferdselsløsninger som reiselivsprodukt.

Samarbeidet har startet med bransjemøter for medlemmene i alle kommunene. Bransjemøte i Gildeskål vil finne sted i september 2019. Visit Bodø har sju medlemsbedrifter i Gildeskål; Fogg Gildeskål, Heimsjyen, Fordypningsrommet Fleinvær, Arnøy Brygge, Kjellingstraumen fjordcamp, Northern Yoga og

Følvika Northern Retreat. Det regionale nettverket er viktig for å forankre satsingen på Gildeskål kirkested i de andre Salten-kommunene.

8.10 Salten regionråd

Salten regionråd følger med utviklingsarbeid i kommunene og er interessert i presentasjon av tiltak som har betydning for regionen.

8.11 Canterbury by og kirke

Forprosjektet har hatt kontakt med de lokale initiativtakerne til Canterburyforbindelsen. Det er slått fast at det kan være et potensial i denne kontakten, men at en på grunn av tida som er gått eventuelt må starte på nytt. De viktigste kontaktene i Canterbury er pensjonert, og forbindelsen er ikke lenger forankret i kirke- eller byadministrasjon. Det samme gjelder delvis i Gildeskål.

9. Trender i reiselivet

Reiseliv er i vinden i Norge som aldri før og det er en stor satsning på alle nivåer, fra Innovasjon Norge, NHO Reiseliv, Visit Norway og ned til kommuner og enkeltbedrifter over hele landet. Nord-Norge har mange kvaliteter som er etterspurt og som, hvis forvaltet riktig, vil sikre turisme og reiseliv i regionen i overskuelig fremtid.

Utviklingen av reiseliv henger sammen med megatrender i samfunnet for øvrig. Urbanisering, aldrende befolkning, velstandsøkning, økende middelklasse og uro ute i verden er med på å underbygge at det vil være riktig for Gildeskål å satse på reiseliv, og da med fokus på de særegenhetene som er typisk for kommunen og med klare målsetninger som gjør at vi greier å bevare de kvalitetene som er etterspurt.

En stadig større andel av verdens befolkning bor i byer og deres nærhet til naturen reduseres kraftig. Det betyr at områder som greier å bevare opprinnelig natur og gi besøkende en følelse av å være i pakt med naturen vil bli mer ettertraktet. Etterspørselen etter nasjonalparker og vernede naturområder vil øke.

En kombinasjon av økt levealder, mer velstand, mindre fysisk arbeid, fokus på helse gir også etterspørsel etter godt tilrettelagte, lite fysisk krevende aktiviteter, samtidig som sunn og helsebringende livsførsel blir et ideal som mange søker. På den måten ser vi at de som reiser i økende grad søker å signalisere noe til omverden gjennom de aktiviteter og steder man velger. Unike og autentiske kultur- og naturopplevelser blir viktig for å understreke den livsstilen man ønsker å vise frem til omverdenen.

Miljø- og klima settes stadig høyere på dagsordenen. Utviklingen kan bety at antallet langdistanseflygninger går ned, men det vil også fremme andre, mer saktegående, måter å reise på. Det at man kan nå Bodø og Gildeskål med tog og båt, eller som pilgrim til fots, til sykkel eller i seilbåt eller robåt er et pluss som kan fremheves i markedsføringen.

Forprosjektet har også sett på hvilke drivere som ligger til grunn for en persons valg av reisemål. I bransjen arbeider man med et *strategisk kompass* som tar utgangspunkt i gode *merkevarehistorier* som man mener definerer Nord-Norge og det regionen har å tilby:

Merkevarehistoriene for Nord-Norge er:

- Pleie flokken - Være sammen
- Spektakulære landskap - Ut i /tett på naturen
- Balansert livsstil - Tid til seg selv
- Levende lokalsamfunn - Tett på kultur
- Ikoner - Må se/bucket list

Gildeskål har naturlige forutsetninger for alle disse merkevarene, kanskje minst av den ikoniske, men utviklingen av kirkestedet har som mål å komme inn i den kategorien, i kraft av det man ønsker å bygge opp.

Disse historiene springer ut av undersøkelser der man har delt opp de besøkende i ni segmenter. Av disse ni er fire valgt ut og beskrevet som hovedsegmentene for vår region.

Oppsummert snakker man om

- 1) Den klassiske turisten som ofte reiser i grupper, er opptatt av å se og ta bilder av de største og mest omtalte attraksjonene. Setter pris på organiserte, guidede turer.
- 2) Den naturlige harmonisøkeren som ønsker ro og avslapning, gjerne i naturen. Opptatt av selvpleie, å få ny energi og restituere seg selv. Mindfulness, yoga i frisk luft, bølgeskvulp og fuglekvisper er attraktivt.
- 3) Den kulturelle utforskeren ønsker å oppleve kulturen gjennom å delta i lokalsamfunnet som besøkes. Ser etter særpreg og vil oppleve historien, menneskene, kulturen og maten i både by og omland (Bodø-Salten).
- 4) Den aktive friluftsturisten er sprek og tøff og søker fart og spenning i naturen. Adrenalin og dramatisk natur frister og aktiviteter som padling, klatring, grotteturer, dykking, ribkjøring og ekstremsport er høyt på lista.

Gildeskål har noe å tilby til alle disse kategoriene, men for å skille seg ut kreves det at Gildeskål er seg bevisst de kvaliteter som etterspørres og tør å definere satsningsområder og å ta konsekvensen av det – velger man å satse på retreat, pilgrim og turistene som søker uberørt natur og mulighet til å søke innover i seg selv, må man våge å beskytte utvalgte områder mot annen støy og aktivitet. Det kan også innebære å velge bort andre typer satsninger som kolliderer med grunnideen.

Gildeskål må også snarest omfavne ideen om å være et bærekraftig reisemål, med alt hva det innebærer miljømessig, sosialt og økonomisk. Fremtidens turister vil være opptatt av dette og velge reisemål basert på hvilket klimaavtrykk destinasjonen har.

10. Erfaringer fra tilsvarende steder

Prosjektgruppa har besøkt Stiklestad og Røros, og studert tilgjengelig informasjon om Lofotr vikingmuseum og andre steder som bruker kulturarven som basis i utvikling av reiselivet. Alle forteller om langsiktig arbeid og grundige prosesser for å sikre lokal, regional og nasjonal forankring og støtte.

Selv om stedene har ulike forutsetninger og ressurser i utgangspunktet, er det noen felles trekk å merke seg. De stedene som har lyktes å utvikle besøksnæring har utviklet høy kompetanse om egen kulturarv og historie. De legger stor vekt på det gode vertskapet, og formidler interessante og engasjerende fortellinger om stedet. Dessuten satser de på høy kvalitet og på å utvikle og variere tilbudet til gjestene. De stedene vi har sett på har solide offentlige tilskudd som museum, og er godt etablert i gruppen av historiske steder som er fyrtårn både i sin region, i landet og etter hvert internasjonalt. Samtidig er disse stedene viktige for lokalt samfunns- og næringsliv, og gir betydelige bidrag til egne lokalsamfunn i form av aktivitet og inntekter.

Stiklestad bygger sin aktivitet på det berømte slaget i 1030, med påfølgende dyrking av Olav den Hellige som helgen for samling av nasjonen. Denne dramatiske fortellinga om en brutal viking som ble helgen og ledende representant for kristning av landet og nasjonsbygging er spredd i hele Europa og legger grunnlaget for fortellinger som gjør det betydningsfullt å besøke stedet. Rundt slagstedet er det bygd kirker, folkemuseum, hotell og en rekke aktiviteter som samler ca. 140 000 besøkende pr år. Stiklestad driver kontinuerlig utviklingsarbeid, og sikter nå mot 1000-årsjubileet i 2030, som de har prosjektledelsen for, og som det er aktuelt for andre steder i samme tradisjon å delta på. Stiklestad er regionalt pilegrimssenter, med ansvar for ruta fra Selånger ved Sundsvall i Sverige til Nidaros.

Spesielt relevant for Gildeskål:

- Nasjonsbygging – historien om kristning av landet
- Middelalderhistorien – Nordland som skattkammer/ressursbase for Nidaros, Bergen og Oslo
- Nye opplevelser knyttet til pilegrimsreiser
- Lengselen mot nord
- Jubileet i 2030, hvordan kan vi delta med vår egen satsing?

Røros har Verdensarvsenteret Røros bergstad og Cirkumferensen (1980) og Røros museum i sentrum for sitt destinasjonsarbeid. Historie og kulturarv knyttet til bergverksdrift fra 1600-tallet og en særegen lokal bebyggelse. I Rørosregionen er det systematisk bygd opp formidlingsprogram og arrangement gjennom året som samler 71 000 besøkende. Røros regner nå at de har 100 årsverk knyttet til kulturminnevern, inkludert administrasjon, museer og håndverkere innen bygningsvern. Fokus er på langsiktig bygging av identitet, der innbyggerne er bærere av kulturarven. I samfunnsplanen er verdiskaping og bokvalitet definert som resultatet av satsing på verdensarven og folkehelse. På Røros er også kulturminnefondet lokalisert, som blant annet tilbyr støtte til å sette i stand kulturminner i privat eie som ikke er fredet.

Spesielt relevant for Gildeskål

- Målrettet satsing på kultur, kulturminner og egen historie
- Sterk forankring i kommunens samfunnsplan
- Forankring i befolkningen
- Bygging av fagmiljøer

Lofotr

Vikingsmuseet Lofotr har utgangspunkt i funn av et stort langhus fra et betydelig høvdingsete i yngre jernalder. Gjennom rekonstruksjon av langhuset rett ved de gamle tuftene, sammen med samlinger og formidling er museet blitt senter for den nordnorske vikingehistorien. Lofotr har nesten 100 000 årlige besøk, og har utviklet formidlingsprogram og fasiliteter både for korte og lengre besøk. I Salten satser Saltstraumen historiske opplevelser og Saltstraumen Museum på å presentere vikingehistorie og bygging av langhus etter modell fra utgravninger på Skålbonas, og det er også lagt føringer for ei vikingrute i Salten der kommunene har komplementære tilbud.

Spesielt relevant for Gildeskål:

- Overgangen fra utfart og handel i vikingtid til kristen tid – impulser utenfra
- Makt og relasjoner mellom ulike samfunnsstrukturer i vikingtid og middelalderen
- Bygging av langhuset

11. Utviklingsmuligheter

Mange ønsker at deres destinasjon skal være eller bli, et fyrtårn innen reiselivet. Alle steder som satser på reiseliv er opptatt av å skape fyrtårn i sin region, hvis det ikke finnes fra før. Et fyrtårn er noe unikt, noe som står ut og gjør et område, en opplevelse, et sted til et mål i seg selv. Ofte er det steder med naturgitte forutsetninger eller med spektakulære kvaliteter, bygg og/eller installasjoner som betegnes som fyrtårn. Det betyr at det ikke er enkelt å skape et fyrtårn for de som ikke allerede har noe unikt som skiller seg ut. Da må man skape noe; et byggverk, en opplevelse, et monument som er egnet til å overleve ulike trender og tidens tann, som utgjør noe evig, og som ikke uten videre kan kopieres. Alternativet er å pusse opp eller bringe fram i lyset elementer og kvaliteter som har potensial, men som er ukjent, glemt eller underkommunisert. Det er grunn til å anta at akkurat dette gjelder for Gildeskål kirkested.

Forskning viser at alle former for prosjekter som gjelder utvikling av destinasjoner må innebære forankring av prosjektet hos ulike aktører, og at det må befestes i en langsiktig kommunal satsning dersom det skal ha en helhetlig tilnærming og bli en suksess.

Forutsetningene for destinasjonsutvikling kan forankres i fire områder (Kamfjord 2011): Natur og kultur, fellesgoder, infrastruktur og andre næringer og sektorer.

Det betyr at grunnlaget for destinasjonsutvikling ligger utenfor det tradisjonelle reiselivet. Utviklingsfaktorene for en suksessfull tilnærming er blant annet:

- Attraksjoner og opplevelser skapt for andre formål enn reiseliv
- Ressurser for å utvikle aktiviteter og opplevelser
- Tilrettelagte tilbud i det offentlige rom
- Bidrag til å gi området en kjent profil
- Adkomst til et område og transport i et område
- Tilførsel av andre typer besøkende enn turister
- Sentrale og motiverte aktører på feltet
- Forutsetninger for utvikling av et helhetlig produkt – og opplevelsestilbud gjennom:
  - Kompetanse
  - Kapital
  - Politisk vilje
  - Planmyndighet
  - Lokal gründerkultur
  - Samarbeidstradisjoner

De fleste forutsetningene er knyttet til konkrete forhold på en destinasjon, likevel vil forutsetningene for å ville og kunne gjennomføre utviklingsprosjekter hos de ulike aktørene være avgjørende for at det skal skje en utviklingsprosess. (Kamfjord 2011).

Distriktssenteret evaluerte i 2017 arbeidet i Rørosregionen, Vega og Lom, og konkluderte med følgende fellestrekk for arbeidet med brei verdiskaping:

- Tydelige prioriteringer
- Langsiktig planlegging
- Investering i fellesgoder
- Lokal forankring og brei involvering
- Samhandling på tvers av mange aktører

Både oppdragsgiver og prosjektgruppa har tatt utgangspunkt i at både de store ressursene, eldgammel historie og aktiv bruk av Gildeskål kirkested fram til i dag legger et solid fundament for videre utvikling av stedet, til gagn for både lokalbefolkninga og for nye gjester som skaper større økonomisk bærekraft.

Prosjektgruppa vil derfor anbefale igangsetting av et hovedprosjekt for utvikling av Gildeskål kirkested. Dette krever store ressurser og sterkt fokus i kommunens kultur- og næringsarbeid, og et samarbeid mellom bedrifter, lag og foreninger og gründere der *Gildeskål kirkested* blir selve kjerna i reiselivssatsinga i Gildeskål. På den måten kan satsinga få nødvendig tyngde, og med det den eksterne støtten som trengs for å realiseres. En langsiktig, strategisk plan, med mål om systematisk å bygge opp en særegen destinasjon må ligge til grunn for satsningen på kirkestedet og reiselivsnæringen i kommunen. Det krever beslutninger, ressurser, finansiering og lokal forankring i lokalbefolkningen og det lokale næringslivet, ikke bare reiselivsaktørene, men også kommunen og andre aktører.

Et hovedprosjekt *Gildeskål kirkested – Fyrtårn i Gildeskål* fordrer dermed i oppstarten:

1. Kommunal prioritering av kulturarv og lokal identitet som grunnlag for reiselivssatsing

2. Beslutning om et hovedprosjekt og utvikling av forretningsmodell
3. Samling av lokale og regionale personalressurser rundt «Fyrtårnet Gildeskål kirkested» for å sette sammen et team for utviklingsarbeidet.
4. Beslutninger knyttet til reguleringsplan, kulturminneplan, servicebygg og museum
5. Informasjonsstrategi for hovedprosjektet

Erfaringer fra tilsvarende prosjekt viser at utvikling av forretningsmodellen for prosjektet ofte er undervurdert i forhold til produktutvikling, og at rammene for prosjektet da ikke blir gode og effektive nok for å sikre framdrift. Dette vil bli adressert i avsnittet om organisering og handlingsplan.

Prosjektgruppa vil i det følgende omtale forslag til tiltak på og rundt kirkestedet som er kommet fram gjennom de siste ti-årene, bearbeidet i forhold til situasjonen i dag og de mulighetene prosjektgruppa ser. Pilegrimsatsing og retreat har vært de mest fokuserte forslagene for videre utvikling av kirkestedet, fordi det symboliserer reisen hit og den roen som gjesten skal oppleve. Det kommersielle potensialet vil likevel være beskjedent i oppstarten, og denne aktiviteten må bygges opp over lang tid. Det er derfor viktig også å prioritere profesjonell formidling og tilbud for bredere målgrupper som kan utfylle kjernevirksomheten, både når det gjelder antall og sesong.

11.1 Felles tilrettelegging, resepsjon og markedsføring for reiseliv i Gildeskål

Gildeskål kommune er en liten kommune med få innbyggere, men betydelige ressurser. Satsing på reiseliv krever konsolidering av innsatsen og samling av ressurspersoner, interessenter og kompetanse på dette området. Hovedprosjektet *Gildeskål kirkested – fyrtårn i Gildeskål* bør defineres som kommunens framtidige satsing på reiseliv. Fyrtårnet må som følge av det være senter for formidling av alle kommunens store og små tilbud om opplevelser og service for reisende. Informasjonsstrategien for prosjektet bør ta høyde for denne oppgaven på vegne av alle aktører som har reiselivet som målgruppe, enten det gjelder transport, overnatting, servering, opplevelser, varesalg og kanskje også bygge- og servicetjenester til fritidsbeboerne. Det omfatter også funksjonen som turistkontor og manuell booking når det trengs.

Utvikling av kirkestedet skal bidra til næringsutvikling i kommunen, og det er derfor avgjørende at en både på kirkestedet og tilknyttede virksomheter legger vekt på å utvikle opplevelser, produkter og program som har høy kvalitet og som kan selges til en bærekraftig pris. Det gjelder også alle typer formidling. Felles presentasjon og markedsføring må innebære klare kriterier for besøksforvaltning i lokalsamfunnet, kvalitet og kundebehandling.

Med en kommunal kulturminneplan kunne eierne få tilskott til å ruste opp bygg og anlegg til fortsatt eller ny bruk.

11.2 Forskning og formidling

Nordlandsmuseet har tatt kontakt med Reidar Bertelsen, professor emeritus i historisk arkeologi, som mener at funnene av stolpehull fra romertida på Gildeskål viser et stort forskningspotensial, og anbefaler et ekspertseminar med forskere som arbeider med boplasser i tilknytning til kirke. Formålet er å utvikle en prosjektbeskrivelse og søknad som har mulighet til finansiering. De viktigste spørsmålene er ifølge Bertelsen plassering av kirka i forhold til boplassen, hvorfor den eldste steinkirka i Hålogaland ble bygd her, kirkestedet som innovasjonssenter for urban europeisk kultur og den sammenhengende historia som kultsted før og etter kristendommen. Andre spørsmål knyttet til ulike historiske epoker kan være tema for videre forskning og utvikling av egne fortellinger, som blant annet den maktpolitiske og økonomiske situasjonen rundt lensherregården på Inndyr.

Fram til kirkebrannen i 1710 finnes ingen skriftlige kilder om kirkestedet og gammelkirka, men vi vet at det har vært aktivitet på stedet i denne perioden. Stedsnavn som Munkøya tilsier med stor

sannsynlighet at munkene har hatt tilknytning til kirkestedet i tillegg til prest. Hasselbusker i Bakåsen er tegn på at vekster har blitt hentet i sør i Europa og plantet i Gildeskål. Det var vanlig at munkene tok med seg vekster fra Sør-Europa til klosterhager i nord i katolsk tid.

Fyrtårnet Gildeskål kirkested kan uansett formidle klosterliv i nord før reformasjonen, med klostercellelignende overnattingsplasser, og urtehager med vekster fra den tiden. Tidebønner i Gammelkirka, enkel og sunn klostermat, og døgnrytme fra klosterliv kan være en del av opplevelsen på kirkestedet. I tilknytning til dette kan det arrangeres matlagingskurs med utgangspunkt i vekster som vokser vilt på kirkestedet. Dette «klosterlivet» lar seg lett kombinere med retreat, pilegrimsarbeid og konfirmantleire. Forprosjektgruppen er ikke kjent med steder som har tatt det historiske klosterlivet inn i en sammenheng som dette.

Andre tema for forskning og undersøkelser:

- *Hva forteller steinaldersporene i Gildeskål – var her tilsvarende bosettinger som i Saltstraumen?*
- *Hva kan gardshaugen, jordprofiler og pollenanalyser fortelle om det tidlige jordbruket, om kulturer, om husdyr og om ølbrygging?*
- *Hvem slo seg ned på Gildeskål i eldre jernalder, hvilken posisjon hadde de i samfunnet, hvor kom de fra og hva drev de med?*
- *Hvem bygde den gamle kirka?*
- *Hvilke tanker og handlinger fra førkristent religiøst liv ble tatt med i kristen tid? - Hvordan var samspillet mellom gildet og kirka i tidlig middelalder?*
- *Hvordan foregikk en gudstjeneste før og etter reformasjonen?*
- *Hvorfor ble det ingen sentrumsdannelse rundt kirkestedet?*
- *Hvordan har landskapet utviklet seg gjennom flere tusen års bosetting og kultur?*
- *Hvordan ta vare på kulturlandskapet i moderne tid?*
- *Arnøyene – storgård i Nord-Norge*
- *De samiske bostedene i Gildeskål; historie, utvikling, håndverk*
- *Samhandling mellom samene og øvrig befolkning, handel, kultur*

For å gjøre Gildeskål kirkested mer interessant å besøke, vil det være avgjørende å utvikle presentasjoner, omvisninger og guiding mot mer aktiv formidling med virkemidler fra drama og teater, og med større grad av deltakelse fra publikum. Gildeskål kirkested bør i framtida oppleves gjennom å delta og gjøre, i tillegg til å se og høre. Formidleren må ha solid faglig kunnskap og i tillegg kunne skape relasjoner til publikum for å trekke de besøkende inn i praktiske gjøremål, opplæring og rollespill med forberedt manus og dramaturgi. Formatet vil styrkes av at alle formidlere er ikledd drakter som i seg selv er ei fortelling om tidsepoke, klasse og miljø.

Når en på Gildeskål skal velge tema og form for formidling vil det være hensiktsmessig å starte med de nærmeste og tydeligste fortellingene som allerede formidles, og bruke den stedlige kompetansen, spesielt Nordlandsmuseet og kirka, for å utvikle dette videre. Faglig har våre folk enestående kunnskap og formidlingsevne når det gjelder lokal og regional historie og formidling rundt kirke og trosliv. Dessuten har Nordlandsmuseet kompetanse knyttet til utvikling og søm av drakter. Fra drakter for de ansatte kan dette utvides til å lage garderobesett for besøkende som deltar på ulike program.

Det vil være viktig å lage en variert meny av korte og lengre program på kirkestedet som også leder mot opplevelser og service i resten av kommunen og regionen, slik at summen av muligheter gjør det interessant å velge Gildeskål som reisemål og bli noen dager. Det vil også være nødvendig med kontinuerlig utviklingsarbeid når det gjelder formidlingsprogram, slik at det blir verdifullt å komme tilbake.

Tema for formidling bør ta utgangspunkt i Nordlandsmuseets ønsker om profilering; kirkehistorie og trosliv i nord, lokal historie og kulturlandskap. Dette må, avhengig av kompetanse og kapasitet, utvides og videreutvikles med konkrete program.

Historien om Elias Blix, teolog, salmedikter, kirkeminister, bibeloversetter og målmann er i særklasse som Gildeskåls best kjente og avholdte historiske person som kan presenteres og følges fra fødestedet på Våg til kirka der han aldri kom seg på prekestolen. Både salmeskatten og målarbeidet egner seg for egne program. Også havforskeren Oscar Sund, som har en bauta på kirkestedet, kan være tema for et program knyttet til den historiske utviklinga av fiskeriene fram til vår tids dyrking av havet med fiskeoppdrett og algedyrking.

Tilsvarende kan en lage formidlingsopplegg knyttet til kunstmaleren Michaloff Wigdehl som bodde på Vigdel, og eventuelle andre historiske personer.

Eksempel på formidlingsprogram:

- Hvem bygde Gildeskål gamle kirke, og hvorfor her? Tablå om de første diskusjoner og beslutninger om kirkebygging, utviklet over kjent historisk materiale
- Kirkehistorie i Salten – rundreise, presentasjoner, samarbeid med kirker og museer i regionen
- Elias Blix – målmann og salmedikter; vandring og opphold på Våg, salmeskatten, korsang, dialekter og nynorsk
- Nord-norsk salmediktning
- Hvorfor bokmål som skriftspråk i Nordland?
- Michaloff Wigdehl, kunstmaleren fra Gildeskål
- Internasjonale korseminar for barnekor
- Høsting og dyrking av havet, hva har vi lært av Oscar Sund? – kan fiskeri og oppdrett være bærekraftig på lang sikt? -fiskeriforvaltning, lakseoppdrett, lus, rømming, førsituasjonen
- Hvor kommer maten fra? Tradisjonelle og moderne kulturlandskap – skjøtsel, slått, rydding, husdyrstell
- Samisk kultur og levemåte ved kysten
- Rigging av nordlandsbåt – kunnskap om båttypen, rigging for segl, sjøsetting og seglas
- Ølbrygging – gammel tradisjon i bondegildet
- Bakstedag – lefser, flatbrød, måltid (dugurd) til alle som deltar på formidling
- Husflid og handarbeid – veving, pjonning, strikking, trearbeid, skinnsøm
- Botanisk vandring
- Skatter i fjæra, dyr og planter
- Vandring i lokal geologi
- Fjelltur, kajakk, seiling

Formatet kan variere fra korte foredrag, formidlingsprogram over en halv eller hel dag til kurs over flere dager. Når Gildeskål kirkested har tilgang til rett kompetanse i egne rekker eller får hand om slike ressurser, er det ingen grenser for tema og format på formidlingsprogram med utgangspunkt i kultur og natur. Muligheten for å nå spesielle målgrupper er som regel knyttet til egen ekspertise, for eksempel når det gjelder ornitologi, geologi, marin kompetanse eller musikk.

PÅ ROMERTIDSCAMP

Etter den lange togturen fra Oslo til Bodø er det deilig å strekke på beina og gå den fine promenaden langs kaiene til småbåthavna. Der venter skyssbåten som skal ta familien på fem til Gildeskål.

- Det er der pølsepålegget kommer fra, sier Nils.

Han har lært seg å lese, og staver seg gjennom formiddagsmaten, som bli fortært på kaia.

Skipperen på skyssbåten tar imot sekker og bagger, og setter kursen over fjorden.

- Vi slenger ut fiskesnøret før vi går i land, sier hun.

Det blir et par seier og en taregjedd som skipperen vil kaste over bord, men ungene ber for den og går stolte i land på Gildeskål for å finne noen som vil ha fisken til middag.

Familien innkvarteres i jernalderlandsbyen, der de skal være med på romertidscamp, sove i skinnfell på halmsenger og leve som de gjorde rundt 300 e.Kr. De skifter til kjoler og lange skjorter, belte med beinkniv, mens mobiler og elektroniske dingser blir samlet inn.

- Det var ikke internett på den tida, forklarer husfrua og ler.

Så blir alle satt i arbeid, det trengs mer fisk til middagsmaten, og en robåt ligger klar. Det må males korn og bakes brød, og dyra må ha tilsyn. Kanskje er det noen geiter å melke eller egg å hente. På seinsommeren må en slå gras og på forsommeren lauve trær, kanskje må en åker ryddes for stein og røtter. Leting etter ville vekster som kan brukes i matlaging er nødvendig. Så blir det tid for handarbeid og redskapsarbeid, veving på oppstadveven og arbeid med tre og bein. Kanskje blir det et smykke eller et band å ta med seg hjem?

Fellesmåltidet består av grilla fisk og sild med kokt bygg og søl og urter som grønnsaker.

- Jeg liker jo ikke fisk, klager Sara, men det er det ingen som hører, for alle er skrubbsultne etter en lang dag. Ferskt flatbrød og vatn metter, det også.

Sommerkvelden er lys, men det er tidlig kveld for alle, og mor og far og de tre ungene sovner slitne og mette i samme seng. Knirking og snorking fra mange kropper fyller det mørke rommet i jernalderhuset. Det er trygt og varmt, og veldig uvant.

Neste morgen er det vassgraut og mer arbeid, de voksne får slå gras med ljà, og alle er med og hesjer og setter gras på stakk til tørking. Garn skal bøtes, brensel skaffes og ved hogges. Til lunsj har noen funnet blåbær til vassgrauten. Jubel og velstand!

Etter romertidscampen flytter familien til ei hytte ved retreatsenteret. Eldstemann Terje skal på grottetur med Heimsjyen. Mor og Sara deltar på kirkerebus der de utforsker kirkene og avslutter med konsert med sommerbarnekoret. Far og Nils drar på oppdagelsestur i fjæra. Det fine været frister til et bad og dagen avsluttes med en rotur. Til middag har familien bestilt ferske reker fra en lokal fisker. Småkrabbene som far og Nils plukket i fjæra er levert til kjøkkenet og vil bli basis for fiskesuppa til lunsj neste dag. Brødet kommer fra stedets steinovn og er laget av Jerngryta sitt bakekurs.

Familien har fått smaken på Gildeskål. Terje vil tilbake for å delta på klatrefestival på Fugløya. Mor og far har lyst å utforske pilegrimsleden med kombinasjon av vandringer og roing/seiling. Kulturlandskapsenteret tilbyr gårdsferie for barn. Sara har forelsket seg i gårdshunden som har valper og vil ikke dra hjem, Nils har adoptert sin egen høne, mens far har oppdaget det rikholdige biblioteket med litteratur om middelalderen.

11.3 Regionsenter for pilegrimsarbeid i Nord-Norge

For å komme til Gildeskål må den reisende ha dette som mål på reisen, og pilegrimsreisen kan stå som en naturlig innfallsvinkel for å besøke et sted som etter dagens samferdsel ligger noe avsidesliggende.

Pilegrimsreisen er en langsom og møysommelig reise, og kan derfor også representere de reiselivstrendene vi satser på, og vårt syn på utvikling av reiseliv basert på kulturalry, identitet og autentisitet.

Hvorfor Gildeskål? Gildeskål kirkested er et av landets best bevarte kirkesteder og samtidig et levende kirkested for menneskene til enhver tid. Stedet har ikke vært under press for boligbygging, det har hele tiden ligget passe langt unna tettbebyggelsen til at det har kunnet fortsette som før, uten større endringer i arkitektur og landskap. Heldige forutsetninger underveis har gjort at Gildeskål gamle kirke har blitt tatt vare på og tilbakeført til 1700-tallsinteriør, samtidig som Gildeskål hovedkirke fra 1884 var menighetskirke og kunne romme aktiviteter som det ikke ville vært mulig å ha i gammelkirka. Dermed fikk kirkestedet

beholde sin særegne kultur, med prestegården fra 1700-tallet, gårdsdriften og kulturlandskapet. Nyere driftsbygning og forpakterbolig er med i kulturmiljøet, sammen med stabbur og stall.

Dette kirkestedet, med bygninger og landskap, er delvis fredet av Riksantikvaren og på alle måter bevaringsverdig. I seg selv er stedet en severdighet for reisende, enten man reiser som pilegrim eller som vanlig turist. Enhver som besøker Gildeskål kirkested vil fornemme den ro og skjønnhet som ligger her. Man kommer tett på sporene etter levd liv i dette miljøet, og historien avspeiles i bygninger, stier, landingsplasser i fjæra, kirkegård og monumenter.

Som pilegrimssted er slike forhold av stor betydning. Her ligger det mange grunner til å stanse, ikke bare hastig i forbifarten på reisen videre, men å gi seg tid til å ta inn noen av de mange inntrykk og benytte seg av mulighetene til å se og erfare:

- Gammelkirka med interiør og historie
- Hovedkirka med interiør og historie
- Orglene i begge kirker, som gir mulighet til å holde konserter
- Kirkegården med gravstøtter som forteller historier om levd liv
- Prestegården, som har hatt prester boende her sammenhengende så lenge den har stått, noen av disse representerer svært interessante historier
- Kystlandskapet rundt kirkene
- Kirkestiene og kystleden som førte menneskene til kirken
- Historiene om store dager, der kirkestedet var samlingspunkt for menneskene i området
- Lokalhistorien som er representert og presentert gjennom bygdemuseet sine samlinger

I senere år har pilegrimsarbeidet hatt medvind i Norge. Inspirert av pilegrimstradisjoner i andre deler av verden har også pilegrimsarbeid i regi av Den norske kirke blitt intensivert. Nidaros er hovedmål og sentrum i dette arbeidet, og Olsokfeiringen i Nidarosdomen har blitt det arrangementet som på en særlig måte er mål for de organiserte pilegrimsturene i landet.

Siden 2015 har Sør-Hålogaland bispedømme hatt ansatt pilegrimsprest for å utvikle pilegrimsarbeidet i bispedømmet. I den innledende fasen til dette var Gildeskål sterkt framme, og kommune og kirkelig fellesråd var pådrivere for å komme i gang med pilegrimsarbeidet, jf. rapport fra 2011. I bispedømmets pilegrimsarbeid siden den tid har tanken om å etablere en pilegrimsled for reisende mellom Trondenes i nord og Nidaros i sør vært en hovedidé. På bispedømmets hjemmesider ligger omfattende dokumentasjon fra pilegrimsreiser som er gjort i årene etter 2016, samt detaljert beskrivelse av private og offentlige reisemuligheter for pilegrimer gjennom hele Nordland fylke. Det nevnes her som en forutsetning for et vellykket pilegrimsarbeid at de lokale forhold for ankomst, opphold og service er til stede. I tillegg til opplevelsen av å nå fram til Nidaros er særlig samholdet mellom de reisende minneverdige erfaringer. Betydningen av å bli tatt godt imot av vertskapet på hvert enkelt sted man besøkte blir også understreket.

Det er gjort et lignende arbeid i sør, med en kystled fra Stavanger som er godkjent som pilegrimsled for reisende mot Nidaros. Offisiell godkjenning av den nordlige leden gjennom vårt område er nærliggende, og vil medføre til økt publisitet overfor aktuelle grupper reisende også til vårt område. Da blir det enda viktigere enn før at de stedene som er naturlige stopp for reisende blir tilrettelagt på beste måte. Sør-Hålogaland har mange interessante kirkesteder, deriblant flere steinkirker fra middelalderen. Gildeskål gamle kirke er den eldste og best bevarte av disse.

Sør-Hålogaland bispedømmeråd (SHBDR) anbefaler at Gildeskål kommune fra 2019 viderefører pilegrimsarbeidet i nord, som ansvarlig regionsenter for pilegrimsarbeidet i Nord-Norge, i samarbeid med bispedømmerådet. Den 50%-stillingen som har vært finansiert i tre år av prosjektmidler fra Nordland fylkeskommune via SHBDR bør søkes videreført og lagt til Gildeskål. For å sikre offentlig eierskap og trygg

økonomi i arbeidet med Kystled Nord trengs det forankring i alle tre fylkeskommuner som er berørt av kystleden fra Trondenes til Nidaros. Her bør NFK ta føringen og få med seg de to andre (Troms og Trøndelag). SHBDR tar initiativ til møter med fylkeskommunen.

Det bør så snart som mulig etableres *styringsgruppe*, som kan bestå av representanter for de tre nordligste bispedømmer og de tre nordligste fylkeskommunene, samt fra Gildeskål kommune.

Med erfaringer fra Kystled Sør, kan vi tenke oss fire *regionsenter* langs Kystled Nord, eksempelvis i Lofoten, Gildeskål, med koordineringsansvaret, Alstahaug og Rørvik/Ørlandet). Disse gjør selv nødvendige avtaler med sine kommuner. Alle stedene med middelalderkirker, pluss noen steder til langs leden, kan velge å være *nøkkelsteder*. Disse er selv ansvarlig for sitt nærområde og er kontaktpunkter for reisende/turister/pilegrimer.

Erfaringene fra pilegrimsarbeid i Sør-Norge er at god og profesjonell skilting er avgjørende for tilreisende. Skikkelig mottak og profesjonell presentasjon av mulighetene på stedet styrker attraktiviteten. Gode lokale medarbeidere som holder høyt nivå på sine tjenester, er også nødvendig. For pilegrimsarbeid langs Nordlandskysten kan kystlagene være gode samarbeidsparter. Her bør muligheter kartlegges og avtaler gjøres.

Tilbud om servering og overnatting kan være enkelt, men må være pålitelig og tillitsvekkende. Pilegrimene kan for eksempel få en «pilegrimspakke» ved ankomst, med presentasjon av alle tilbud, historier som knytter seg til severdigheter (nettbasert), vertskap, program, tidebønner, konserter og andre arrangement, leserom/bibliotek, turstier, felles måltider, selvbetjening osv.

Pilegrimssenteret må ha et profesjonelt og imøtekommende vertskap, som for eksempel kan løses med sesongvikarer med bakgrunn i kirkelig arbeid, slik som sjømannskirkene gjør det.

Målgruppene kan være både arrangerte turfølger og enkeltpilegrimer, og Gildeskål må legge til rette for begge grupper. Kanskje kan Gildeskål være et interessant og annerledes pilegrimsmål, langt unna travle europeiske byer med masseturisme. Kanskje kan kombinasjonen Hurtigrutetur og pilegrimsvandring bli et nytt reiselivsprodukt. Her kunne en kortere eller lengre distanse langs Helgelandskysten gjøres som pilegrim noen dager, med ny hurtigrutebillett for den videre reisen? Den korteste varianten kunne være mellom Bodø og Ørnes, med et døgn eller to i Gildeskål. Eller man kunne fortsette som pilegrim gjennom Meløy, Rødøy, og Alstahaug, og gå på hurtigruta igjen i Sandnessjøen.

Også bobilturistene, hytteturistene og regional reisende, som vi allerede har mange av i Gildeskål, bør være målgrupper for pilegrimsbesøk i Gildeskål. I samarbeid den øvrige reiselivsnæringen i regionen bør det utvikles ruter til Gildeskål både på veger, til sjøs og over fjellet.

EN PILEGRIM I GILDESKÅL

Jeg har alltid vært på leting, jeg er et søkende menneske. Jeg har vandret på bortgjemte stier i mange land, og jeg har gått på brede veier med larmende trafikk. Santiago de Compostela, Roma, Lourdes, det hellige land. Jeg har oppsøkt de gamle keltiske helligsteder og besøkt klostrene i Assisi. Med røtter i fransk kultur og et liv som globalt forretningsmenneske har lange reiser og hurtige forflytninger preget livet mitt i mange år. Nå har jeg lagt dette bak meg. Jeg søker ro og stillhet og leter etter omgivelser som er fylt med ånd og liv og historie fra generasjonene før oss.

I utkanten av Europa ligger Skandinavia. Ultima Thule ble det kalt i gammel tid, i romersk og gresk mytologi var dette verdens ytterste nord. Jeg leser om helgenkongen i nord, Olav den Hellige, om hans skrin i Nidaros, og jeg legger neste reise dit. I fem dager vandrer jeg langs veiene mot Nidaros, og kommer fram til feiringen av Olsok 29.juli. Dette er noe nytt! Jeg bestemmer meg for å oppleve mer av dette vakre og ukjente landet. Året etter reiser jeg tilbake, denne gangen lenger nord, til Gildeskål like nord for polarsirkelen.

Sjøreisen med hurtigruten fra Trondheim er altfor vakker til å sove, og jeg blir sittende på dekk gjennom natten på Helgeland. I Bodø besøker jeg kirkene i området. Neste dag tar jeg båten til Sandhornøy, for å gå det siste

stykket mot Gildeskål på egne føtter. På Våg oppsøker jeg det lille, gamle huset til dikteren Elias Blix, og får lese en oversettelse av noen av hans vakre salmer. Selv på fransk kan jeg ane poesiens kraft i versene, og jeg kan fornemme den kjærligheten menneskene her har til sin dikter.

Den enkle, veganske lunsjen gjør meg godt, og jeg går mot Horsdal, der bilfergen tar meg over sundet. Det siste stykket mot kirkene på Gildeskål følger jeg den smale kirkestien langs sjøen, slik folk har vandret til kirke i uminnelige tider. Så åpner landskapet seg, to kirker og flere gamle og nye bygninger, fint føyd sammen i en natur som vender seg både mot fjell og mot fjære, mot hav og mot himmel.

Jeg blir møtt på tunet på den gamle prestegården og budt inn på forfriskninger. Vertskapet spør og forteller og gir meg et hefte som presenterer stedet og mulighetene som ligger foran meg. Jeg skjønner at jeg ikke er eneste gjest. To familier fra Sør-Norge er på fisketur på sjøen, og fire syklistere fra Tyskland på tur fra Nordkapp til Oslo har lagt inn en hviledag her. De har leid kajakk for å utforske området. Fire nordmenn på pilegrimsvandring mot Nidaros har ankommet samme dag, og de blir jeg bedre kjent med under middagen samme kveld. Jeg forteller om mine egne opplevelser fra året før, og de gir meg gode råd for oppholdet i Nordland.

Styrket av mat og drikke og hyggelig vertskap på prestegården har jeg nå et par timer til å se meg om i området, før kveldens tidebønn i gammelkirka. Lys og klar sommerluft innbyr til å sette seg ved sjøkanten, lytte til bølgeskvulp og fuglesang, betrakte båter på fjorden og travle terner som stuper ivrig etter småfisk. Det er lett å orientere seg i området. Guiden jeg har i hånden beskriver stier, severdigheter og kulturminner. Tydelige skilt med opplysninger på flere språk forteller om liv og virke langs den norske kysten helt siden landet var dekket av is. Jeg går langs de gamle kirkestiene og tenker på hvordan mennesker i hundrevis av år har samlet seg her i sorg og glede. Langt unna Europas sentrale byer, men likevel i kontakt med resten av verden, særlig gjennom den store fiskehandelen mellom nord og sør, fra dette Ultima Thule til Italia og Portugal. Slik har impulser gått fra nord til sør, og fra sør til nord. Kunstnere fra Europa har satt spor i kirkekunsten her nord. Det har jeg sett i Bodin kirke i Bodø, og det samme ser jeg her når jeg betraktet den vakre altertavla i hovedkirken fra 1884. Kanskje har ikke stedet gitt rom for stor rikdom i vanlig forstand, men sporene fra tidligere tider vitner likevel om et rikt liv for menneskene her.

Når klokka nærmer seg seks om ettermiddagen går jeg til gammelkirka fra 1100-tallet til tidebønn. Enkle ord som jeg bare forstår bruddstykker av, men toner og bønner som gir næring til en vandrende sjel og knytter meg sammen med menneskene her. Vi er alle pilegrimer på reise gjennom våre liv, hvor vi enn kommer fra. Her møtes vi i vår åndelige søken etter innhold, verdier og dybde.

Med ettertanke vandrer jeg blant gamle gravsteiner og jernplater på kirkegården. Igjen denne følelsen av generasjoners arbeid og respekt for levd liv. Så er det tid for å sette seg til bords i stua i prestegården. Sjelden har jeg opplevd fisken ferskere og grønnsakene friskere! Med vin fra mitt eget land og hyggelig samtale med de andre rundt bordet, blir dette en herlig avslutning på denne første dagen i Gildeskål. Men fra rommet mitt i andre etasje er utsikten så vakker og natta så lys at søvnen lar vente på seg.

Skal jeg reise videre allerede neste dag, slik jeg har tenkt? Nei, dette stedet har så mye å by på at jeg vil bli flere dager. Jeg skjønner at jeg må oppleve både sjøen og fjellet, historien som museet har å formidle og orgelkonserten i kirka neste kveld. Og jeg vil låne sykkel og ta meg rundt langs bygdeveiene på stedet. Både menneskene, tilbudene, atmosfæren og omgivelsene innbyr til det. Her vil jeg gi meg ro til å sette meg ned med skriveblokk, ta vare på tanker og impulser, og være sikker på at noe av harmonien jeg fornemmer blir med meg når jeg må reise videre.

Gildeskål er for meg blitt en perle blant alle mine opplevelser i livet, en ukjent skjønnhet som jeg heretter vil holde fram for mennesker jeg møter på min vei.

11.4 Gildeskål retreat

Den samme begrunnelsen for å satse på Gildeskål som pilegrims mål gjelder for etablering av et retreatsenter her. Det finnes et bredt utvalg av retreatere. Hvis man tar et søk på retreatere i Norden er det

særlig to hovedgrupper som kommer opp: de som er løsrevet fra det kirkelige og som profilerer seg med stilhet, natur, yoga, mindfulness, meditasjon osv. Den andre hovedgruppen er i kristen/kirkelig tradisjon og følger hovedsakelig den dagsrytmen man finner i klosterbevegelsen: Stillhet og en fast dagsrytme.

Vi vil innføre Gildeskål retreat som Gildeskåls særlige tilbud. Det vil danne utgangspunktet for andre retreat, og være en slags grunnstamme for dagsretreater, helgeretreater, musikkretreater, retreat med lange dagsturer/fjellturer, eventuelt innbakt overnatting på turisthytte, familieretreater, retreat for unge voksne, Olsokretreater, stille retreat, juleretreater og nyttårsretreater.

Det vil være hensiktsmessig å knytte seg opp mot et eksisterende retreatnettverk for eksempel den økumeniske/tverrkirkelige Sandomstiftelsen. Vi vurderer det som viktig å ta vare på særpreget kirkestedet har som et kirkested med lang historie. Vi anbefaler et retreatopplegg som er åpent og raust, men med en klar kirkelig forankring for å beholde særpreget og utnytte tradisjonen.

Det er få retreat som finner sted i Nord-Norge. Andreasstiftelsen har siden 1981 arrangert retreat ulike steder. Fram til 2017 har Andreasstiftelsen arrangert retreat på Prestegården i Salangen, på Klosteret Totus Tuus på Tromøya og i Punsvika i Ballangen. Etter det har vi ikke sett noen aktivitet.

Viken senter på Bardu har et eget egnet sted, og inviterer til retreat og rekreasjonsuker. Viken senter består av en forebyggende kursvirksomhet og en behandlingsenhet kalt Klinikkenheten. Viken har også en egen psykiatrisk klinikk. Nyksund Kurs & Retreatgård arrangerer retreat i Vesterålen.

Det er med andre ord ikke et stort retreatmiljø i Nord-Norge. Det finnes heller ikke steder som kun har retreat som sitt primære oppdrag. Det er derfor åpning for å etablere retreatsenter i Nord-Norge og Gildeskål vil kunne «ta» plassen, og har en stor fordel på grunn av stedets kvaliteter, kort reise til Bodø og andre supplerende aktiviteter. Et retreatsted må bygges over tid, og levere kvalitet. Retreatmarkedet er ikke et lett marked å erobre. Retreatere må høyst sannsynlig basere seg på mye frivillighet, men må også ha fast ansatt vertskap som sørger for kontinuitet og kvalitet.

Et aktuelt opplegg for Gildeskål retreat kan være

- Elias Blix sine salmer er preget av åndelig lengsel, refleksjoner og sterke og vakre naturskildringer. Hans tekster er godt egnet som utgangspunkt for tekster på retreat.
- Daglige tidebønner i Gildeskål gamle kirke.
- Vandring på Kirkestien
- Meditativ vandring på kirkestedet med stasjoner på utvalgte steder på området
- Opphold og overnatting på kirkestedet
- Utferd og vandring til Blixtunet på Sandhornøy

Det må være et visst volum for å få retreat til å gå rundt økonomisk. Kontakt med Sandom retreatsenter viser at retreat med 12-14 plasser kan gå i balanse, men er fremdeles avhengig av frivillige som jobber for reise, kost og losji. Gildeskål vil kunne drive vekselbruk med retreat, pilegrimsovernattinger, brylluper, kurs og andre arrangement, i tillegg til turister generelt. Det kan være fornuftig å tenke ca. femten rom knyttet til kirkestedet. Antall rom må være en avveining mellom behovet ved store arrangement og feiringer, nødvendigheten av et økonomisk driftsgrunnlag og behovet for å beholde ro og særpreg.

Heimsjyen vil fra høsten 2019 ha tolv rom. Til sammen vil nærområdet kunne tilby rom til flere ulike anledninger. Rom for retreat og pilgrim bør være relativt nær kirkestedet.

11.5 Senter for levende kulturlandskap

Prestegården har trolig vært i kontinuerlig drift siden jordbruket ble etablert i Norge. Da museet ble etablert på kirkestedet var kulturlandskapet i ferd med å gro igjen, og behovet for aktiv pleie av landskapet kom opp. En periode med skogrydding, gjerding og beiting viste at det er mulig å pleie

landskapet slik at det beholder preget av menneskelig aktivitet. På lengre sikt er det behov for et program for landskapspleie, og med det kompetanse om moderne pleie av kulturlandskap.

Gjengroing og manglende stell av kulturlandskap er et problem over hele landet, og det engasjerer alle som er opptatt av estetikk i landskapet. Nordlandsmuseet har utviklet en skisse til prosjekt for pleie av kulturlandskapet på Gildeskål som peker lenger enn å holde Gildeskål kirkested i orden. Formålet er å utvikle et kompetansesenter for landskapspleie gjennom å

- formidle kulturminnene i historisk riktig kontekst
- etablere visningsområde for landskapspleie
- presentere og utvikle moderne metoder med beitedyr, (nofence, droner) og funksjonelle redskaper
- tilby opplæring for pleie av kulturlandskap, med særlig fokus på kulturminner og verneverdige kulturmiljø

Prosjektet bør være et samarbeid mellom aktørene på kirkestedet, brukere av området, aktive gårdbrukere og landbruksmyndighetene. Formidlingsprogram knyttet til husdyr og landskap vil være et viktig bidrag til aktivitet i senteret for levende kulturlandskap.

11.6 Nytt museum

På kirkestedet planlegges et nytt museum, ettersom de bygningene som brukes i dag ikke tilfredsstiller krav til museumsbygg. Det er i reguleringsplanen presentert ei skisse på nytt bygg, men dette anlegget har ikke fått prioritet hos Nordlandsmuseet, som har ei liste på bygg til ca. 1 mrd. før Gildeskålmuseet. Nordlandsmuseet understreker at drivkrafta for et nytt museumsbygg må ligge lokalt, og viser til mekanismer som har gjort at andre museumsprosjekt som Jektefartsmuseet har fått prioritet. Kommunen bør initiere et skisseprosjekt og foreta lokal prioritering av prosjektet, samt være pådriver. Dette kan skje gjennom Fyrtårnprosjektet, og ved å bygge opp formidlingstiltak og interessant lokal aktivitet, kan prosjektet fremstå som et attraktivt og investeringsverdig prosjekt også for stat og fylkeskommune, som må være med på spleiselaget.

11.7 Kurs og utdanning

Gildeskål kirkested skal stå på flere bein. Kvalitetene ved stedet og tilbudene som finnes her vil tiltrekke seg noen grupper mennesker i sommersesongen. Da vil turister, pilegrimer og besøkende som nyttiggjør seg sommernaturen komme hit. Utvikling av infrastruktur som overnatting og servering krever imidlertid aktivitet hele året.

Kurs og etterutdanning for ulike faggrupper innenfor kirkelige fag kan være aktuelt, men stedet kan i prinsippet være åpen for alle typer kurs og konferanser som ønsker å trekke seg ut av byen. Den norske kirke i Sør-Hålogaland har flere hundre ansatte. Blant disse er det flere akademikergrupper med lange utdanninger bak seg.

Kanskje skal karakteren ved disse kursene være at man hver gang også har et innslag av noe utenomfaglig: retreat/kontemplasjon i gammelkirka, naturvandring, maritime opplevelser, et døgn i fordypningsrommet på Fleinvær, et havrettsbord, en kajakkture. Attraktiviteten bør ikke ligge i ekstreme opplevelser, men det som bygger lag og gir nye krefter, i tillegg til den faglige fornyelsen.

Gildeskål kirkested må tilby en *særegen* kurspakke. Den må være

- fagmessig god
- kortreist
- sosialt best
- rimelig
- innholdsmessig interessant

Det trengs

- et vertskap som evner å formidle varme og vennlighet
- bespisning som gjør oppholdet minneverdig
- tilleggsprodukter som gir en type fornyelse som man kanskje ikke hadde regnet med, men som gir stedet rykte og tiltrekningskraft

Foruten gode bespisnings- og boforhold trengs kurslokale og bibliotek/studierom.

I årene som kommer vil flere prester i vårt område nå pensjonsalder. Mange av disse har samlet seg et betydelig bibliotek, som man ikke alltid ønsker å ta med seg til pensjonistboligen. Vi kunne allerede nå invitere til å være med å bygge opp en kirkefaglig litteratursamling på Gildeskål, som kan være stammen i et bibliotek for de kirkelige faggruppene. Med den geografiske nærheten til Elias Blix, kunne dette biblioteket særlig fokusere på å bygge opp en *hymnologisk samling* for salmeforskning. Noe slikt finnes ikke i Nord-Norge i dag. Samarbeidet med Nynorsk kultursentrum i Ørsta, *Ivar Aasentunet*, kan utvikles videre. *Kirkemusikksenter Nord* i Bodø, som fra 2019 er inne på statsbudsjettet for å kunne levere kurs til kirkemusikere og stimulere til rekruttering og inspirasjon innenfor kirkemusikkens område, vil være en viktig partner. Det kan videre være muligheter i kontakten med Canterbury by og katedral for å utveksle faglig inspirasjon i form av foredragsholdere derfra.

Det er neppe mulig å levere en attraktiv kurspakke før botilbudet er etablert. Da bør et kurslokale være raskt på plass, som ellers også vil være nyttig til mange andre typer samlinger på stedet. Samtidig bør arbeidet med å bygge opp boksamlingen starte. Det er ikke utenkelig at fagpersoner med kirkelig jobb vil finne det meningsfullt og spennende å donere faglitteratur til dette formålet. Det lokale ansvaret for oppbygging og organisering av boksamlingen etter bibliotekfaglige kriterier, kan ivaretas i samarbeid med folkebiblioteket og kirkelige fagpersoner som man knytter til seg.

Et kurstilbud krever et vertskap som tilrettelegger både i forkant og underveis. Det krever profesjonalitet for å få et godt rykte som arrangør. Det faglige kursinnholdet vil kunne ivaretas av ekstern ekspertise, men de øvrige rammene rundt kurset må ivaretas lokalt.

11.8 Gildeskål kirkested som bryllups plass

Det er få brylluper i Gildeskåls kirker, særlig tatt i betraktning at kirkene er vakre, ligger i vakker natur og har en lang og god historie. Det er grunn til å tro at mangelen på festlokale og overnatting til mellomstore og store bryllupsfølger er en viktig grunn til dette.

Det er noen nødvendige forutsetninger som må ligge til grunn for at Gildeskål skal bli et attraktivt sted å gifte seg og feire bryllup. Flere overnattingsplasser og festlokale i rimelig nærhet er første prioritet, og må kunne brukes vekselvis av andre gjester. Private etableringer i nærområdet vil også være velkommen for å ivareta dette behovet. Økt parkeringskapasitet trengs, og det er ivaretatt i reguleringsplanen.

Flere brylluper i Gildeskål vil stimulere flere bransjer, som blomsterleveranser og pynting av kirker, musikere, transport på land for eksempel med hesteskyss og på havet med tradisjonelle båter. Det vil bli behov for en egen bryllupskoordinator som markedsfører stedet, koordinerer tilbudene og skreddersyr til det enkelte par. Flere brylluper medfører behov for mer vask og stell av kirkene og større prestekapasitet.

Det er grunn til å tro at mange vil ha glede av å gifte seg i en av Gildeskåls kirker hvis nevnte forutsetninger er på plass. God markedsføring regionalt og nasjonalt vil være avgjørende.

11.9 Rekonstruksjon av jernalderhus

Funnet av stolpehull på Gildeskål kan tolkes som spor etter ei bygning og dermed bekreftelse på tidligere bosetting på Gildeskål enn man før hadde trodd. Det gjenstår arbeid for å bekrefte at dette faktisk var ei bygning, hvor stor den var, hvordan den var orientert og om det var flere bygninger her. Mer kunnskap om disse funnene er avhengig av videre registrering og forskning på gårdshaugen og andre kulturspor som kulturlag i jordprofiler og pollenanalyser, og av kunnskap om andre historiske funn i området.

Det man vet om bygg i fra dette tidsrommet, er at de ofte hadde både beboelsesdel og fjøsdel. De hadde reisverk av tjukke stolper til bæring av taket, og leire og flettet kvist i veggene. Utvendig kledning var av stein og torv, og taket var bygd av trestranger og torv. Huset hadde et eller flere ildsteder, og sengebænker, bord og arbeidsplasser som oppstadvev til tekstilarbeid. Avfall ble kastet ved huset, og det er bakgrunnen for at gårdshaugen er en så interessant kilde for mer kunnskap.

Vår viktigste modell for rekonstruksjon er trolig høvdingehuset på Borg, selv om det er noe senere. Selv om vi ikke kjenner detaljene i bygget, vil det være både historisk interessant og praktisk mulig å reise et bygg basert på den kunnskapen man allerede har fra andre prosjekt. Eventuelle avvik fra den kunnskapen man erverver i nye forskningsprosjekt kan i seg selv bli interessante formidlingsprogram om verdien av arkeologisk forskning.

Formidling knyttet til vikingetida har blitt populært de siste årene. Det er oppført rekonstruksjoner flere steder i landsdelen, og i Saltstraumen planlegges rekonstruksjon av et bygg fra ca. år 1000 på bakgrunn av utgravinger på Skålbones. Det er grunn til å vurdere nøye hvordan profilen på et eventuelt jernalderhus på Gildeskål innrettes, både når det gjelder formidlingsprogram og funksjoner og bruk. Saltstraumen satser sterkt på vikingetid, og det er derfor god grunn for Gildeskål å prioritere annerledes, med fokus på romertid og utviklingstrekk knyttet til fast bosetting, jordbruk og lokal tilvirkning av redskap, i samsvar med utvikling av et senter for kulturlandskap. Det vil også være interessant å utforske spor etter fredelig sameksistens med omverdenen, handel og det materielle, religiøse og kulturelle grunnlaget for å ta den nye religionen for folk flest.

Et rekonstruert jernalderhus vil bli en attraksjon i seg selv, og komplettere kirkestedstunet. Det kan brukes til gilder, formidlingsprogram knyttet til historie og håndverk, husflid og produksjon av redskap, til bespisning og til enkel overnatting.

11.10 Naturopplevelser på sjøen, i marka og på fjellet

Gildeskål kirkested er allerede et viktig friluftsområde for fastboende og tilreisende. Sjøen, fjæra, marka og fjellet egner seg både for tilrettelagte aktiviteter med turledere, og for å ferdes på egen hånd. Det er behov for merking, rydding og klopping av enkelte partier, og stikart bør bli tilgjengelig på oppslag og nettapplikasjon. Utvikling av stinettet er en av mange oppgaver som grunnskolen kan bli engasjert i, for eksempel ved at den 3 km lange strekningen fra Inndyr til Gildeskål blir delt i parseller der hver klasse har sin parsell på 300 m. Oppdraget kan være å holde stien ryddig for søppel kvist og greiner, lage og vedlikeholde rasteplasser og ta med familie og andre på tur på egen parsell.

Det er svært viktig å sikre fri ferdsel langs sjøen mellom Inndyr og Sund gjennom merking og kartlegging av stien, og avtaler om ferdsel det det eventuelt er innmark i fjæresonen.

Kirkestedet vil kunne utvikle tjenester for å låne ut robåter, seilbåter og kajaker til gjester, tilby snorkling og bading, og det kan arrangeres kurs og opplegg knyttet til alle typer friluftsliv som er forenlig med kirkestedets grunnleggende atmosfære av ro. Det bør legges opp til at ferdsel i landskapsvernområder og naturreservater skjer med turleder.

12. Arrangement for og med lokalbefolkninga

Utvikling av Gildeskål kirkested for turister og reisende må henge sammen med utvikling av stedet for innbyggerne. Gildeskål har solide tradisjoner å bygge på når det gjelder Olsokfeiring, men det er like viktig å utvikle nye tilbud og møteplasser. En viktig forutsetning blir å gjøre det attraktivt for kommunens lag og foreninger å bruke kirkestedet. Med økt bruk kan det gi kommersielt grunnlag for å styrke infrastrukturen og gjøre det mulig å satse på aktivitet som krever servering og overnatting.

Olsokfeiringa samlet på 1950 og 1960-tallet store deler av kommunen til gudstjeneste og fest, med et høydepunkt i 1962 da 4000 mennesker møttes for å feire gjenvigsling av Gildeskål gamle kirke.

Arrangementet varte hele dagen, og det var servering til alle. For noen ti-år siden ble Olsok utvidet til en ukelang festival med konserter og andre arrangement både på kirkestedet og ellers i kommunen. Feiringa er holdt ved like i mindre målestokk, og det er grunnlag for å videreutvikle den med en ny profil knyttet til et hovedprosjekt.

Like viktig er det å holde aktiviteten oppe gjennom resten av året, med arrangement i regi av kommunens lag og foreninger og kulturavdeling. Konserter og fagforedrag kan med fordel legges til dette miljøet med sin kulturhistoriske atmosfære. Noen arrangement vil være avhengig av bedre teknisk infrastruktur.

Det er allerede stor interesse for å skape historiske skuespill med egen musikk for Gildeskål, og det er tidligere gjennomført flere vellykka vandrespill som er utvikla av lokale krefter med profesjonell hjelp. Et alternativ til de mange historiske dramaene som spilles rundt i landet, kan være å bygge opp en tradisjon med dramatisering og musikk til dagsaktuelle temaer, for å understreke kontinuitet i bruken av kirkestedet, og engasjement i samtida. Parken og området rundt kan være arena for tevlinger og konkurranser av forskjellig slag, og for mange typer utendørs arrangement.

Utvikling av en markeds plass for lokalt og regionalt produserte varer, samt varer med en klar profil mot kirkestedet, vil være interessant og skape stor interesse. Husflidslaget planlegger allerede julemesse med egne produkter, og det kan også være interessant å lage markeder når det er store besøk fra før, eller utenom sesong for å trekke flere gjester. Pop up butikker med ulike eksklusive varekolleksjoner kan inviteres, og så langt som mulig bør det legges til rette for servering av lokal mat, internasjonal mat, pop up restauranter eller food trucks med mat som er forenlig med kirkestedets profil for øvrig.

I et hovedprosjekt er det viktig i en tidlig fase å utvikle aktiviteter for og med innbyggerne, for det vil under alle omstendigheter være en betingelse for vellykket besøksnæring. Et *årshjul* med alle typer aktiviteter og tiltak på kirkesteder vil underbygge satsinga, og bidra til å skape beslutningsgrunnlag for det utviklingsarbeidet som er nødvendig, både når det gjelder investeringer og drift.

Framdriften og valgene som blir gjort i et hovedprosjekt bør være tema for et årlig seminar med både lokale interessenter og inviterte gjester. Dette seminaret kan med fordel også ha foredragsholdere som tar opp spesielle tema knyttet til kulturarven, aktuelle tema fr samtida eller veien videre for Gildeskål kirkested.

13. Infrastruktur for opphold, servering og overnatting

De aller fleste av de tiltakene som er beskrevet over krever ny infrastruktur på Gildeskål kirkested, fra omregulering av trafikken og etablering av nye parkeringsplasser, til etablering av lokaler for servering og overnatting. Det synes klart at tiltakene krever både offentlig og privat engasjement, enten vi snakker om investering eller drift.

Videre synes det klart at investering i fellesgoder må være offentlige, mens de investeringene som skal bringe direkte inntekter til eierne må være privatfinansiert eller skaffe leieinntekter fra private.

Når kommunen skal vurdere hvilke tiltak fellesskapet skal ta på seg, må det stå i forhold til forventningene til ringvirkninger fra hele prosjektet. Fra Røros fikk prosjektgruppa en indikasjon på at bare 10 % av økte reiselivsinntekter kan komme til å tilfalle «fyrstårnet» direkte, resten kommer på andre virksomheter. Det betyr at kommunen eventuelt må ta på seg noen kostnader til fellesgoder for å oppnå vekst hos andre, og dermed i kommunen som helhet. Det vil også gjelde tilskudd til frivillig sektor, som ifølge erfaringer fra andre steder gir god uttelling for omgivelsene, særlig på grunn av den store innsatsen av frivillig arbeid. Det betyr at festivaler med godt besøk vil gi viktige ringvirkninger selv om arrangementet isolert sett kan ha svak økonomi.

En annen viktig faktor når det gjelder kommunale investeringer, er at de prosjektene der det er behov for spleiselag mellom flere offentlige instanser, som stat, fylkeskommune og kommune, vil det alltid være en fordel, nærmest en betingelse, at kommunen erklærer sin vilje og prioritering *først*. Det vil gjelde nytt museum, det vil gjelde jernalderhuset og det vil gjelde andre bygg der flere offentlige instanser, fond etc. må på banen.

Utvikling av kirkestedet må skje i flere trinn. På kort sikt må noen grunnleggende tiltak knyttet til avkjørsel, parkering og toalettforhold på plass. De eksisterende bygningene må vurderes for nye funksjoner i forhold til ønsket aktivitet, og det må tas beslutninger om nybygg.

13.1 Grunnleggende tiltak

Kommunen må snarest, og sannsynligvis i egen regi, bygge parkeringsplasser, veger og servicebygg, på bakgrunn av reguleringsplan. Prosjektgruppa anbefaler at parkering for publikum legges ved fylkesveien nord for fjøset, og ikke mellom byggeområdet for museum og sjøen. Servicebygget må ha toaletter og dusj for å kunne ta imot større grupper som kan ha enkel overnatting i lavvo eller sovesal.

13.2 Vurdering av bygningsmassen

Prestegården, forpakterboligen, stabburene, stallen og fjøset må vurderes for framtidig bruk.

Prestegården er sentral i utviklingen av kirkestedet. Gildeskål prestegård er en av Norges lengst sammenhengende bebodde prestegårder, og er eid av Opplysningsvesenets Fond (OVF), som nå legger fram forslag om å prioritere Gildeskål prestegård som kulturminne for framtidig forvaltning. Det betyr at det fortsatt kan være attraktivt å bosette seg i prestegården, også uten boplikt. Likevel er det usikkert hvordan fremtidige prester og deres familie vil forholde seg til at kirkestedet blir mer trafikkert og får mer aktivitet i umiddelbar nærhet av prestegården. Prosjektgruppa anbefaler likevel i tråd med OVF's føringer at prestegården skal bebos av prestefamilien også i framtiden. Dersom presten får en rolle som «kulturminneprest», eventuelt i kombinasjon med roller som pilegrimsprest og retreatprest, kan en også som i dag se for seg at deler av prestegården er åpen for publikum som resepsjon for museet, butikk, kafé og galleri. Det er også et potensial for å innrede loftet til overnatting.

Forpakterboligen kan på kort sikt rustes opp og brukes til overnatting med selvhusholdning. Stallen kan brukes til arbeidsstue/verksted for mindre grupper. Stabburene bør også være åpne for publikum, og kan som i sommer brukes til visning av kolleksjoner for salg, til tablåer og til formidling for mindre grupper. Også fjøset kan brukes til slike formål. Nordlandsmuseet har som mål å bruke samlingene som rekvisitter eller autentisk bakgrunn for relevante formidlingsprogram. Fjøset er i dag bygdemuseum, og har begrenset plass til andre aktiviteter, men relevant formidling og undervisning kan foregå her. Det bør videre vurderes om fjøslotet kan brukes til sovesal for leirskoler og lignende, sammen med et servicebygg, og opprustet i forhold til brannsikkerhet.

Kirkestedet har i dag ingen fasiliteter for å lage mat. Inntil et standard restaurantkjøkken er på plass er man henvist til å tilberede mat for og med gjester utendørs, eller å satse på catering. Det er likevel mulig å utvikle formidlingsprogram der catering eller utemat er del av opplegget.

13.3 Nybygg

Et nytt museum må inn i Nordlandsmuseet sine prioriteringer for utbygging. Museet i Gildeskål vil være av beskjeden størrelse sammenlignet med de store prosjektene som Nordlandsmuseet arbeider med i dag. Alt tyder på at potensialet for å bli prioritert hviler på følgende: At kommunen selv gjør en prioritering for å få med de andre offentlige aktørene, at aktiviteten og interessen for kirkestedet blir så stor at prosjektet selger seg bedre selv, at private investorer får lyst til å delta og/eller at prosjektet er så beskjedent at det kan komme på lista mellom de store.

Museet kan planlegges og bygges for å dekke behovet for kjøkken, restaurant og forelesningsfasiliteter for hele kirkestedet, noe som kan gi grunnlag for delvis kommersiell drift av de arealene som ikke er satt av til utstillinger og magasiner.

Ved rekonstruksjon av et jernalderhus må funksjonene til huset avklares på forhånd. Dersom det er ønskelig med full teknisk infrastruktur som toaletter, kjøkken osv. kan det legges i en underetasje, mens selve jernalderhuset bygges i tidsriktig stil og konstruksjon, slik det er gjort på Stiklestad. Huset kan være både formidlingsarena, soveplass og sted for matlaging.

Rom for retreat kan neppe på en bærekraftig måte legges i eksisterende bygg. Rommene må ha en enkel, men kvalitetsmessig robust standard, og gjerne ligge i noe avstand fra kjerneområdet, slik det er foreslått i reguleringsplanen. Utforming og standard bør sikre at rommene kan brukes også av andre gjester, pilegrimer, kursdeltakere etc. slik at belegget blir best mulig, men det er retreatfunksjonen som skal være styrende for miljø og stil. Det økonomiske grunnlaget for denne delen av utbygginga bør i hovedsak være kommersiell drift av overnatting.

14. Informasjonsstrategi

En effektiv informasjonsstrategi for Gildeskål kirkested handler både om å informere om framdriften i prosjektet, og om å beskrive tilbudet på relevante formater, bli kjent med aktuelle målgrupper og om kanalisering av informasjonen til målgruppene. Det vil også være viktig å slutte seg til de nettverk og forum som lar informasjonen flyte ut til målgruppene.

En blogg på kommunens hjemmesider eller på Gildeskålportalen kan være hensiktsmessig for informasjon om utviklinga av prosjektet, og ferdige plandokument bør være åpne. Kommentarer og innspill må da følges opp. God kontakt med lokale medier vil også være nyttig.

I prosjektperioden, og kanskje også videre framover bør det arrangeres årlige Gildeskålseminar for å drøfte framdrifta av prosjektet med interne og eksterne interessenter. Seminaret bør dessuten ha faglige innlegg med aktuelle spørsmål knyttet til forvaltning av kulturarv, besøksforvaltning, bærekraft osv.

Hovedprosjektet bør knytte til seg eksterne ressurspersoner og framsnakkere innenfor samfunns- og næringsliv, markerte og positive politikere, faglig ekspertise og framtreddende og interesserte personer innenfor kunst og kulturfeltet. På den måten kan prosjektet få både drahjelp og nyttige innspill både fra børs og katedral.

En viktig forutsetning for å få solgt opphold i Gildeskål og tilbud på kirkestedet er at målgruppene blir kjent med stedet før de kommer hit. Gildeskål er ikke et sted man passerer tilfeldig, men må være et mål for reisen. Gildeskål kirkested har allerede noen å tilby, og det samme gjelder de andre bedriftene i kommunen, som allerede presenterer seg på ulike flater. Ved etablering av et hovedprosjekt bør en felles kanal vurderes, og det må understrekes at denne kanalen må driftes aktivt og være oppdatert til enhver tid. For et geografisk usentralt reisemål som Gildeskål vil en trolig vinne mye på å presentere kommunes tilbud samlet, i stedet for å lete etter museum, kirker, overnatting og aktiviteter på mange ulike flater.

Fra ei felles flate må en så vurdere hvilke medier en skal gå videre med når det gjelder både de spesifikke tilbudene (retreat/pilgrim) og de mer generelle (opplevelser i Gildeskål). Dert er nærliggende å utvikle applikasjoner for pc, nettbrett og mobiltelefon, blant annet som søkbar annonsering på aktuelle portaler etc., og til turløyper og formidling i kulturløyper, kunnskapsbase og spørreleker.

Et eksempel er mobil og pc-applikasjon utviklet for å presentere Nord-Arnøy kystfort. Her kan man vandre både på kart og i terrenget og få poster og objekt presentert skriftlig og muntlig ved hjelp av GPS lokalisering.

15. Organisering av hovedprosjektet

Hovedprosjektet bør etableres med intensjon om å legge kommunen og SNU sin reiselivssatsing, kulturarbeid og annen utviklingsorientert innsats på Gildeskål kirkested inn i et prosjektteam.

Hovedprosjektet forutsetter solid politisk og administrativ forankring i Gildeskål kommune, og en forretningsmodell som er bærekraftig på lang sikt. Det foreslås en prosjektsatsing over fem år.

Hovedprosjektet er komplekst, og prosjektgruppa foreslår at det organiseres i arbeidspakker som ivaretar de ulike delprosjektene. Det påhviler prosjektledelsen å påse at alle prioriterte tiltak blir ivarettatt i delprosjektene. Arbeidspakkene ledes av den viktigste interessenten for det enkelte delprosjektet og må ha eget budsjett og finansieringsplan for tiltak som skal gjennomføres. Et grovt budsjett er antydnet for investeringer og nye tidsressurser i hver arbeidspakke, men en stor del av arbeidet må dekkes av partene i ordinær drift. Ved å definere dette arbeidet inn i et hovedprosjekt vil egeninnsatsen kunne dokumenteres og brukes i framtidige finansieringsplaner.

Det er verken mulig eller ønskelig å planlegge finansiering for tiltak og investeringer som ligger 4-8 år fram i tid. For mange tiltak finnes det mulige partnere utenfor kommunen, både offentlige og private. Både forutsetninger og muligheter endrer seg raskt, og det vil være en viktig oppgave for prosjektet å holde seg oppdatert og klar for nye muligheter, samt å modifisere planer og budsjett i forhold til dette. Framdrift i delprosjektene vil avhenge av hvor mye tid som er satt av til ledelse og prosjektutvikling, samt framtidige investeringsbeslutninger med tilhørende økonomi for drift. Når det gjelder det som skal skje de første årene må en forutsette at kommunen går tungt inn i starten, og at den enkelte arbeidspakke har finansiering som en hovedoppgave for sine oppdrag.

Det må etableres ei styringsgruppe med representanter fra eierne og de viktigste interessentene: Gildeskål kommune, Sjøfossen næringsutvikling, Nordlandsmuseet, Opplysningsvesenets fond, Sør-Hålogaland bispedømmeråd, Gildeskål kirkelige felleråd og lokale reiselivsbedrifter.

Kommunen tilsetter prosjektleder, og det etableres et prosjektteam med prosjektmedarbeidere fra kommunen og SNU, sammen med andre fagfolk. Det må inngås avtaler med hver enkelt institusjon om personer, kompetanse og kapasitet som inngår i prosjektteamet.

Tabellen under kan illustrerer et prosjektteam som kan gi tilstrekkelig mange personer til å sikre gjennomføring (kritisk masse):

Stilling	Årsverk	Antall personer
Prosjektleder, SNU/kommunen (PLH)	1	1
Reiselivskonsulenter, SNU	1	2
Kultur/prosjektleder, kommunen	0,5	1
Nordlandsmuseet, Gildeskål	1,5	2-4
Bedriftsnettverk, SNU	0,5	1
Pilegrim Kystled Nord, SHBD	0,5	1
Sogneprest, SHBD	0,2	1
Kirkeverge, GKFR	0,2	1

Sum	5,4	10-12
-----	-----	-------

I denne oversikten er det to nye årsverk, til prosjektleder, ledelse av bedriftsnettverk og prosjektleder for pilegrimsprosjektet. De øvrige timeressursene dekkes av deltakerne i prosjektteamet over egne stillinger.

I tillegg kan komme prosjektstillinger knyttet til fortellernettsverk, utvikling av skuespill/musikal og lignende. Kantor og kommunal folkehelsekoordinator må også inkluderes i teamet i relevante arbeidspakker. Det samme gjelder teknisk byggeledelse og arkitekt der det trengs.

Delprosjektene trenger egne prosjektteam, med deltakere fra den felles poolen samt andre interessenter og annen kompetanse, som for eksempel tekniske planleggere.

Prosjektet bør også ha lokale og eksterne referansepersoner, som for eksempel konsulteres gjennom årlige seminar knyttet til prosjektet, Gildeskålseminaret.

16. Arbeidspakker

Under forutsetning av positivt vedtak og gjennomføring av et hovedprosjekt, tilsetting av prosjektleder og etablering av arbeidsplass, foreslår prosjektgruppa 13 arbeidspakker. Beslutninger må tas underveis i prosjektet, og mange prosesser tar lang tid. Det er derfor fokus på at det meste av arbeidet må starte tidlig, selv om fremdriften vil kunne variere. Når det gjelder samarbeid er det fokus på de viktigste partnerne, men lista er ikke utfyllende.

Budsjettposten er satt opp med grove anslag på investeringer, samt nye timeressurser.

16.1 AP 1

Prosjektledelse, forretningsmodell og informasjon

Mål: Utvikle forretningsmodell for prosjektet, drive kommunikasjonsarbeid og lede prosjektet.

Leder: PLH

Samarbeid: Prosjektteam, styringsgruppa, beslutningstakere nasjonalt og regionalt

Opgaver: Gjøre avtaler med interessenter om personale og kapasitet
Etablere prosjektorganisasjonen
Pådriver kommunale vedtak
Lage en plan for samarbeid og kommunikasjon
Starte og overvåke de øvrige arbeidspakkene
Støtte, veilede og sikre beslutninger i de øvrige arbeidspakkene
Rapportere til styringsgruppa
Arrangere Gildeskålseminar

Budsjett drift: Inntil 1 MNOK på år, som inkluderer personalkostnader og driftskostnader

Start: 09/19

Slutt: 08/24

Milepæler 01/20 Alle avtaler på plass
07/20 Reguleringsplan klar
01/21 Kulturminneplan
Igangsetting andre arbeidspakker (se under)

16.2 AP 2

Servicebygg, veier og parkering

Mål: Bygge ny parkering og adkomstvei, bygge servicebygg

Leder:	Prosjektleder teknisk fra kommunen
Samarbeid:	Planmyndigheter, GKFR, arkitekt, byggeledelse
Oppgaver:	Planlegging og kostnadsoverslag Finansiering Bygging
Budsjett investering:	Parkering og veg 3,3 MNOK Servicebygg 4,5 MNOK
Start:	09/19
Slutt:	05/21
Milepæler:	Tekniske planer med budsjett Finansiering Byggestart og fullføring

16.3 AP 3 Lokale arrangement

Mål:	Legge til rette for kulturarrangement på kirkestedet i samarbeid med lag/foreninger og andre aktører. Minst et arrangement i måneden i tillegg til kirkelige arrangement.
Leder:	Kulturkonsulent
Samarbeid:	Lokale lag/foreninger og regionale og nasjonale tilbydere av kultur Folkehelsekoordinator
Oppgaver:	Invitere lag/foreninger til tiltak på kirkestedet Bistå med tilrettelegging og finansiering Lage årshjul for alle kulturarrangement i kommunen Gildeskålseminaret, Olsok, Gildeskålprofil, Olsokkunstner, medspiller (lokalt talent), spel/drama/musikal, konserter, foredrag, konkurranser, markeder osv.
Budsjett drift:	Egne ressurser, i tillegg kostnader knyttet til det enkelte tiltak
Start:	09/19
Slutt:	08/24
Milepæler:	Årshjul for 2019 Årshjul for hvert år framover

16.4 AP 4 Bedriftsnettverk

Mål:	Utvikle reiselivstiltak av høy kvalitet som kan tilbys på og utenfor kirkestedet gjennom et formelt bedriftsnettverk
Leder:	Reiselivskonsulent i SNU
Samarbeid:	Lokale bedrifter og potensielle gründere
Oppgaver:	Etablere nettverk og søke finansiering IN Samarbeid med regionale nettverk, spesielt Destinasjon Salten Kompetanseutvikling i bedriftene; etablererkurs, økonomi og drift, produktutvikling opplevelser, vertskap, kvalitet, gjenbesøk, autentisitet Rekruttering av gründere og virksomheter til å utvikle kompletterende tilbud
Budsjett drift:	0,5 MNOK pr år

Start: 09/19
Slutt: 08/22
Milepæler: Finansiering
Bedriftsavtaler
Årlig kursprogram

16.5 AP 5 Formidling og kurs

Mål: Utvikle og presentere en allsidig meny av formidlingsprogram, kurs og produkt for visning på kirkestedet, innenfor kirkehistorie og trosliv i nord, lokalhistorie og kulturlandskap

Leder: Nordlandsmuseet

Samarbeid: Lokal og ekstern kompetanse, formidlingskompetanse fra teater og film, Saltstraumen historiske opplevelser, Nordland fylkeskommune, Destinasjon Salten

Oppgaver: Presentere eksisterende program på felles flate
Utvikle nye program
Etablere regionalt fortellernetverk
Planlegge og etablere kirkelig og hymnologisk boksamling
Teste konsept
Bistå i utvikling og bruk av aktuelle kanaler for salg
Vedlikehold og fornying
Søke finansiering

Budsjett drift: Egne ressurser i teamet

Start: 09/19

Slutt: 08/24

Milepæler: Heldagsprogram
Kurs
Historarium

16.6 AP 6 Forskningsprosjekt arkeologi

Mål: Etablere forskningsprosjekt knyttet til boplasser i sammenheng med kirke

Leder: Nordlandsmuseet

Samarbeid: Reidar Bertelsen, NTNU, NIKU, Tromsø Museum, Nord Universitet, Nordland fylkeskommune, Riksantikvaren

Oppgaver: Arrangere forskningsseminar
Søke FoU-midler

Budsjett: Egne ressurser i teamet, deretter FoU midler

Start: 09/19

Slutt: 08/24

Milepæler: Invitasjon til seminar
Gjennomføre seminar 06/20?
Søke FoU-midler
Starte FoU-prosjekt
Formidlingsprogram

16.7 AP 7

Natur og friluftsliv

Mål:	Utvikle program og tilbud knyttet til fysisk aktivitet
Leder:	Folkehelsekoordinator
Samarbeid:	Lag og foreninger, skoler, frivilligsentral, Nordland fylkeskommune
Oppgaver:	Tur- og aktivitetsprogram knyttet til kulturminner, hele kommunen Merking og tilrettelegging av Kirkestien Sund-Inndyr Rydding og merking av stier, søke støtte Tevlinger, konkurranser
Budsjett:	0,5 MNOK
Start:	09/19
Slutt:	08/24
Milepæler:	Aktivitetsprogram på Gildeskål Åpning av kirkestien Sund-Inndyr Kulturminnesti

16.8 AP 8

Utvikling av eksisterende bygninger

Mål:	Tilrettelegge og åpne bygningsmassen på Gildeskål for publikum, på kort og lang sikt.
Leder:	PLH
Samarbeid:	Opplysningsvesenets Fond, Nordlandsmuseet, teknisk avdeling Gildeskål kommune, arkitekt, byggeledelse
Oppgaver:	Avklare bruk av prestegården, stabburene, stallen, forpakterboligen og fjøset Analyse av mulige funksjoner før og etter bygging av nye bygg; museum, jernalderhus, retreatrom Planlegge og iverksette restaurering/ombygging Finansiering Eventuell brannsikring for overnatting
Budsjett:	4 MNOK
Start:	01/20
Slutt:	12/22
Milepæler:	Beslutninger om hvert enkelt bygg Planlegging og ombygging/restaurering Åpning av hvert bygg for ny aktivitet

16.9 AP 9

Kystled Nord og Pilegrimsenter for Nord-Norge

Mål:	Godkjenning av Kystled Nord som nasjonal pilegrimsled og etablering av Pilegrimssenter i Nord-Norge
Leder:	Prosjektleder pilegrim/pilegrimsprest
Samarbeid:	Sør-Hålogaland bispedømme, Nasjonalt pilegrimssenter
Oppgaver:	Søke finansiering av prosjektledelse Få på plass nødvendige avtaler og dokumentasjon for godkjenning av Kystled Nord som nasjonal pilegrimsled Utvikle kirkestedet som pilegrimsmål, fra både, nord, sør og øst

Støtte andre steder og senter i Trøndelag, Nordland og Troms
Utvikle detaljert guide for Kystled Nord

Budsjett: 0,5 MNOK pr år
Start: 09/19
Slutt: 08/22
Milepæler: Kystleden godkjent
Første pilegrim på Gildeskål
Publisering av guide med overnatting, servering,
kirker/severdigheter/fortellinger, og transportalternativ for hver etappe

16.10 AP 10

Senter for kulturlandskap

Mål: Etablere senter for kulturlandskap på kysten i Nord-Norge
Leder: PLH
Samarbeid: Nordlandsmuseet, kommunale landbruksmyndigheter, Fylkesmannen i Nordland,
Kulturlandskapsenteret Seljord, landskapsarkitekt
Oppgaver: Lage prosjektplan for et senter for kulturlandskap på Gildeskål
Søke finansiering
Etablere senter for kulturlandskap
Budsjett: Egne ressurser
Start: 09/20
Slutt: 08/24
Milepæler: Prosjektplan
Driftsmodell
Personale

16.11 AP 11

Gildeskål retreat

Mål: Utvikle eget konsept for Gildeskål retreat
Leder: Fase 1 «Kulturminnepresten»
Fase 2 Prosjektleder teknisk
Samarbeid: Arkitekt
Oppgaver: Utvikle konseptet
Tilby servering og overnatting
Tilby tidebønner
Prosjektutvikling, finansiering og bygging av 15 retreatrom
Budsjett: 8,5 MNOK
Start: 07/20
Slutt: 10/22
Milepæler: Ferdig konsept
Første gjest

16.12 AP 12

Gildeskåla jernalderhus

Mål: Bygge en rekonstruksjon av et langhus fra eldre jernalder
Leder: PLH

Samarbeid:	Arkitekt, lokale byggefirma, ekstern kompetanse
Oppgaver:	Prosjektskisse med utforming, dimensjonering, orientering og plan for funksjoner Finansiering Plan og utbygging
Budsjett:	Avhengig av størrelse og funksjoner: 6-12 MNOK
Start:	01/21
Slutt:	08/24
Milepæler:	Prosjektskisse Byggeplan Åpning av bygget

16.13 AP 13

Museum

Mål:	Planlegge og bygge nytt museumsbygg
Leder:	Nordlandsmuseet
Samarbeid:	Arkitekt, Nordland fylkeskommune
Oppgaver:	Prosjektskisse Finansiering Plan og utbygging
Budsjett:	50 MNOK
Start:	09/19
Slutt:	05/27
Milepæler:	Kommunalt vedtak om prioritering Prosjektskisse Finansiering Plan og bygging

16.14 Sammendrag arbeidspakker

Budsjettall er i MNOK. For enkelthets skyld er et verdien av et årsverk med infrastruktur, driftsmidler og noe midler til innleie av ekspertise pr aktør, satt til 1 MNOK.

AP	Tittel	AP-leder	Budsjett investering	Budsjett egen drift	Budsjett ny drift	Start-slutt
1	Prosjektledelse, forretningsmodell og informasjon	PLH			0,6	09/19-08/24
2	Servicebygg, veier og parkering	Prosjektleder teknisk	7,8	0,3		09/19-02/21
3	Lokale arrangement	Kulturkonsulent		0,3		09/19-08/24
4	Bedriftsnettverk	Reiselivskonsulent		0,5	0,5	09/19-08/24
5	Formidling og kurs	Nordlandsmuseet		0,5		09/19-08/24

6	Forskningsprosjekt arkeologi	Nordlandsmuseet	?	0,2	?	09/19-08/24
7	Natur og friluftsliv	Folkehelsekoordinator		0,2		09/19-08/24
8	Utvikling av eksisterende bygninger	Reiselivskonsulent	4	0,3		01/20-12/22
9	Kystled Nord og Regionalt pilegrimssenter	Pilegrimsprest		0,1	0,5	09/19-08/22
10	Senter for kulturlandskap	PHL		0,3	0,2	09/20-08/24
11	Gildeskål retreat	Kulturpresten	8,5	0,3		09/19-10/22
12	Gildeskåla jernalderhus		6-12	0,3	0,2	01/20-08/24
13	Museum	Nordlandsmuseet	50	0,2		09/19-05/27

16.15 Sammendrag økonomi

Investeringer i bygg og anlegg er samlet anslått til omlag 80 MNOK over de første 10 årene. Nytt museum på 50 MNOK er den dominerende posten, som må finansieres i et spleiselag mellom kommune, fylkeskommune og stat, samt eventuelle fond eller private interessenter.

Drift av prosjektet i prosjektperioden ligger på ca. 5,5 MNOK pr år, hvorav 2 MNOK er nye stillinger og resten allokering av eksisterende ressurser hos samarbeidspartnerne. Drift av nye anlegg er svært vanskelig å anslå, og det samme gjelder inntektene på kirkestedet og i det øvrige reiselivet. Her må forventninger og erfaringer fra utvikling av andre destinasjoner være styrende for beslutningsgrunnlaget. Time- og driftsressurser fra eksisterende virksomhet er i tabellen over anslått til 3,5 MNOK årlig, når all innsats på reiseliv, kultur, museum og teknisk bistand er med. Når det gjelder framtidig finansiering av investeringer og drift må eierne være forberedt på å legge inn egeninnsats både i timer og kroner for å sikre finansiering fra eksterne kilder.

17. Vedlegg

En del referanser og underlagsdokumenter er samlet digitalt og overleveres sammen med rapporten.

Øvrige vedlegg:

1. Liste over kontakter og samtaler
2. Prosjektframdrift

Vedlegg 1 Liste over kontakter og samtaler

Nov					
6.11.18	NFK	Martinus Hauglid	Tel	Heidi	Arkeologien
30.11.18	Nordlandsmuseet	Oscar Berg	Bodø	Heidi	Generelt
Nov/Des	Visit Bodø	Ann-Kristin Rønning Nilsen	E-post/Bodø	Lill Hilde	Reiseliv - trender
Des	Visit Bodø	Stine Eidissen Bya	Bodø	Lill Hilde	Reiseliv - trender
Des	NFK	Astrid Arnøy	Tel	Heidi	Generelt
18.12.18	NFK	Astrid Arnøy	Bodø	Heidi	Generelt
Jan	Nordlandsmuseet	Petter Snekkestad	Tel	Heidi	Gammelkirka, historie
08.01.19	Visit Bodø	Merete Nordheim	Bodø	Lill Hilde	Trender, merkebygging, vertskap
09.01.19	Heimsjyen	Cecilia Lundbakk	Inndyr	Heidi	Servering, overnatting, arr, tur
14.01.19	Nordlandsmuseet	Oscar Berg	Gildeskål	Iren, Petter, Heidi	Kulturlandskap
14.01.19	Nordlandsmuseet	Oscar Berg	Arbeidsmøte	Prosjektgruppa	Jernalderhuset
Jan		Oddbjørn Nikolaisen	Tel	Heidi	Prosjekt 2011
24.01.19	Nordlandsmuseet	Morten Steffensen	Tel	Heidi	Generelt
24.01.19	Boarch	Gisle Jakhelln	Tel	Heidi	Reguleringsplan
24.01.19	NFK	Geir Davidsen	Tel forsøk	Heidi	
24.01.19	Sør-Hålogaland bispedømme	Omar	Tel	Heidi	Avtale om møte
06.02.19	Fellesrådet		Inndyr	Heidi	Generelt
07.02.19	Nordlandsmuseet	Oscar Berg, Morten Steffensen	Bodø	Heidi, Kyrre	Museet
08.02.19	Stiklestad	Direktør, avdelingssjef, guide, prest	Stiklestad	Heidi, Kyrre, Heidi B	Generelt
15.02.19	Sandhornøy lokalutvalg		Våg	Lill Hilde	Generelt
26.02.19	Gildeskål kirkesteds venner	Trygve Breivik	Breivik	Heidi	Generelt, rolle
27.02.19		Hilde Ch Solheim	Inndyr	Prosjektgruppa	Generelt, kommers.
28.02.19	Riksantikvaren	Olaf Steen	Tel	Heidi	Generelt
28.02.19	Salten Regionråd	Kjersti Bye Pedersen	Tel	Heidi	Generelt
05.03.19	NFK	Liv Rask Sørensen, Rannveig	Bodø	Heidi, Lill Hilde	Generelt, opplevingar
05.03.19		Ole Selvær	Bodø	Heidi, Lill Hilde	Canterbury
05.03.19	Saltstraumen historiske opplevelser	Elisabeth Nilsen	Bodø	Heidi, Lill Hilde	Langhuset, vikinghistorie
06.03.19	Kulturminnefondet	Simen Bjørgen	Røros	Torbjørn, Lill Hilde	Kulturhistorie, støtteordninger
06.03.19	Kulturminnefondet	Eli Heirung	Røros	Torbjørn, Lill Hilde	Kulturhistorie, støtteordninger
07.03.19	Verdensarvkoordinator Røros	Torfinn Rohde	Røros	Torbjørn, Lill Hilde	Utvikling, formidling, forankring
07.03.19	Rørosmuseum	Odd Sletten	Røros	Torbjørn, Lill Hilde	Museum, forankring, finansiering, formidling, tradisjoner
07.03.19	Rørosmuseum	Per Øyvind Riise	Røros	Torbjørn, Lill Hilde	Forankring, formidling, inkludering lokalbefolkning
08.03.19	Kulturtreff		Gildeskål	Heidi	Generelt
13.03.19	OVF	Ellen Devold	Gildeskål	Heidi, Lill Hilde	Prestegården
18.03.19	Nasjonalt pilgrimssenter		Trondheim	Kyrre	Pilgrim
19.03.19	NFK kulturminne	Geir Davidsen	Tel	Heidi	Reg plan, kulturminneplan
20.03.19	Nordlandsmuseet	Gøril Pedersen	Tel	Heidi	
22.03.19	Gildeskål næringsforum		Nygårdsjøen	Lill Hilde	Generelt, lokal kompetanse
26.03.19	Sandom retreatsenter	Steinar Hov	Tel	Torbjørn	Retreat
31.03.19	Anna Jelstad		Tel	Heidi	Kor, musikkspill, generelt
02.04.19	Sør-Hålogaland bispedømme	Ann-Helen Fjeldstad Jusnes, Jan Kjell Jonassen, Bernt Aanonsen, Omar Aardal, Lissi Berg	Bodø	Heidi, Kyrre, Lill Hilde	Generelt, prestestillinga
03.04.19	Gildeskål husflidslag		Sundsford	Heidi	Generelt, husflid, mat

Vedlegg 2 Prosjektframdrift

	2019	2020	2021	2022	2023	2024
AP 1						
Ledelse, informasjon						
AP 2						
Service, vei, parkering						
AP 3						
Lokale arrangement						
AP 4						
Bedriftsnettverk						
AP 5						
Formidling og kurs						
AP 6						
Forskningsprosjekt						
AP 7						
Natur og friluftsliv						
AP 8						
Eksisterende bygg						
AP 9						
Pilegrimsenter						
AP 10						
Senter for kulturlandskap						
AP 11						
Gildeskål retreat						
AP 12						
Gildeskål jernalderhus						
AP 13						
Museum						

18. Referanser

- Alt om Saltstraumen <http://www.saltstraumen.info/spor-ved-saltstraumen-gjennom-10-000-ar>
- Boarch arkitekter Forslag til reguleringsplan 16.11.18
- Bryllupsbygda <http://www.bryllupsbygda.no/>
- Destinasjon Røros <https://www.roros.no/>
- Inndyrgodset <http://oddso.nvg.org/nsh/nn-inndyr.html>
- Innovasjon Norge; Standarder for bærekraftig reiseliv
https://assets.simpleviewcms.com/simpleview/image/upload/v1/clients/norway/0_1_BR_standard_v2_0_04_07_2017_bfcbdee0-b97a-4cd3-8da1-ad63d2b0e72d.pdf
- Kamfjord, 2011, Det helhetlige reiselivet, <https://www.bokklubben.no/salg-og-markedsfoering/det-helhetlige-reiselivsproduktet-georg-kamfjord/produkt.do?produktId=6368934>
- Kulturminnefondet <https://kulturminnefondet.no/>
- Kulturpunkt www.kulturpunkt.org
- Lofotr vikingmuseum <https://www.lofotr.no/nb/>
- Megatrender i samfunnet <https://blogg.forskning.no/turist-i-naturen/her-er-megatrendene-som-vil-forme-reiselivet/1095370>
- Niemi, Brox, Jacobsen og Eriksen 1976, Trekk fra Nord-Norges historie
- Nordarnøy kystfort <https://gildeskål.vandringen.no/no>
- Nordlandsmuseet, 29.09.11, Prosjektbeskrivelse utvikling av museumsaktiviteten ved Nordlandsmuseet i Gildeskål
- Nordlandsmuseet, 06.11.17, Beskrivelse av forprosjekt Levende kulturlandskap på Gildeskål kirkested
- Pilegrimsledene <https://pilegrimsleden.no>
- Rekonstruksjon og autentisitet
<https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/23067/Masteravhandling.pdf?sequence=1>
- Rørosmuseet <https://rorosmuseet.no>
- Sandom retreatsenter <https://sandom.no/>
- Skardalen, utvalgt kulturlandskap i jordbruket
<https://skogoglandskap.maps.arcgis.com/apps/MapTour/index.html?appid=63e317824e82443cbee27cd8a2b5c4a5>
- Stige og Ekroll, 2014, Gildeskål gamle kirke, marmorkirka ved nordvegen
- Stiklestad <https://stiklestad.no/>
- Strategisk kompass for reiselivet i Nord-Norge https://brand.nordnorge.com/brand-tool-box/strategisk_kompass_for_Nord-Norge
- Verdensarven – Røros kommune <https://roros.kommune.no/verdensarven/>
- Vilje og evne – en forutsetning for at store ting skal skje på små steder.
<https://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/223968>